Агазеҭ шьаҭаиркит Д.И. Гәлиа 1919 ш. февраль 27 азы

АҨСНЫ

Ареспубликатә ҳәынҭқарратә усҳәарҭа «Аҩснымедиа»

2023 ш. февраль 2 № 4-5 (21.432)

2022-тәи ашыҟәс еихшьалауа

Анапхгаѡцәа раҳасабрбаҟәеи анапынҵаҟәеи

Иаанвар 26 азы Аҩсны Ахада Аслан Бжьаниа имѡаҩигаз инарҵбааз аилацәажәара азкын 2022 шыҟәсазтәи аусура аихшьалаҟәа рыҟаҵара.

Аилацәажәара иалахәын Ахада ихаҭыҩуаѡ Бадра Гәынба, Аҩыза-министр Алеҟсандр Анҟәаб, Жәлар Реизара Аиҳабы Лаша Ашәба, Аҩыза-министр актәи ихаҭыҩуаѡ, аҟыҵанхамѡа аминистр Беслан Ҿьопуа, Аҩыза-министр ихаҭыҩуаѡ, аекономика аминистр Кристина Озган, Аҩыза-министр ихаҭыҩуаѡ, афинансҟәа рминистр Владимир Делба, ашәарҭадара Ахеилак амаҳаныҟәгаѡ Сергеи Шамба, Ахада Иусбарҭа анапхгаѡы Ҿьансыхә Нанба, апрокурор хада Адгәыр Агрба, Аҩсны Ирейиҳаҳоу аусҳбарҭа ахантәаѡы Саида Быҭәба, аҳәынҭеилахәырақәа рнапхгаѡцәа, аҟалаҟьҟәеи араионҟәеи рхадарақәа реиҳабацәа.

2022 шыҟәсазатәи русура иазкны Аҟәеи араионҟәеи рхадарақәа реиҳабацәа раҳасабрбаҟәа данырзыҳырѡы ашьҭахь, Аслан Бжьаниа ахадарақәа реиҳабацәеи Аиҳабыра иалоуи анапынҵаҟәа жәпакы риҵеит.

Аҳәынҭқарра Ахада иазгәеиҵеит абиуҿьеттә ҟаҵарбаҟәа рынагҳара аганахьала акыр ҧхьаҟацарақәа шыҟоу.

«Уахь иаҵанакуеит Гагра, Аҟәа, Гәдоуҭа араион, еиҳа имаҷны – егьырҵ араионҟәа», – иҳәеит Бжьаниа.

Аслан Бжьаниа Аҩыза-министри уи ихаҭыҩуааи рнапы ианиҵеит ахадарақәа реиҳабацәа хыҟәкыла ирацәажәааларц, аимадара рыбжьазарц.

Атәыла Ахада хшыѡзышьҭра азыҟаиҵеит араионҟәа рҟны аусурҭадара аѡаҳара ахьыҳараку.

«Гал араион аҟны аусурҭадара аѡаҳара иартәоит 69%, Очамчыра – 85, Гәдоуҭа 81, Тҟәарчал – 85%, аусура зылшо ауааҩсыра рзеиҩш хыҩхьаҳара иадкыланы. Аҟәа араион аҟны зегь раасҭа аусурҭадара аѡаҳара ҳаракуп – 87%. Гәылрыҩшь араион – 53, Аҟәа ақалаҟь – 40, Гагра – 65% раҟара. Ари апроблема аҭыҩ ақәҵара ихадарақәоу ирейиуоуп», – иҳәеит Ахада, Аҩыза-министр актәи ихаҭыҩуаѡ Беслан Ҿьопуа ихы наиҟәкны.

Атәыла Ахада иара убас иазгәеиҵеит асоветтә аамҵақәа раан ацитрустә шәыркәа раарыхра аусҟәа зеиҩшраз, уажәы ҵагылазаашьақәас иҟоу рыҵҵаара шаҵаху.

«Араион дарбанзаалак ахада идыруазароуп асовет аамҵазы аҟаҵарбаҟәа зеиҩшраз. Шәааи, хҭеаҩхьа уснагҳатәны иҟәхаргылап убас еиҩш иҟоу аҟаҵарбаҟәа ралыршара. Убри азы аҩарақәа аҵахума? Шәааи, иҳаҩхьаҳап амалкәа шаҟа аҵаху, иҳармазеип аинвестициатә проектҟәа, ҳахәаҩшып иахьа адгьыл шьҭыхны измоу ртәы, ҳазхәыцып урҭ ишрыцхраалатәу, атехнологиа иашақәа раан аҽеаѡра беиа аашьҭра адгьыл иалшозар. Шәааи, убас иҟахҵап, ҳара ҳадгьыл ҳныҟәнагалартә еиҩш. Абри ҳазыҟәҩаларовуп. Шәааи, культурак атәы ҵахҵаап, еилҳаргап, избан асоветтә аамҵазы шәнызкь тонна инареиҳаны аарыхра злалдыршоз, иахьа адефицит зҳамоу. Абасеиҩштҵәҟьа аус улатәуп егьырҵ акультурақәа рганахьалагьы... Акультура аххҟәак рганахьала ҧхьаҟацара алыршахар ауеит, ҳара уи ҳуалуп. Ари аиҳабыра рҭаҧхьа иҟәгылоу уснагҳатәуп», – иазгәеиҵеит Бжьаниа.

Аҩсны Ахада аекономикеи аҟыҵанхамѡеи рминисторақәа, араионҟәа реиҳабацәа рнапы ианиҵеит аҟыҵанхамѡа ашҟа аинвестициаҟәа рыҧшаареи ралархәреи рҽазышәарақәа азыркырц.

«Ишьаҟәшәыргыл аинвестициаҟәа аамҵа-аамҵала ралархәра аҭҳәарақәа, шәыҧшаала атәылаҭы, адунеи зегьы аҭы. Ҳара иаҳҵахыми, аҟыҵақәа рҟнытә аҟалаҟьҟәа рахь ауааҩсыра рдәыҟәлара ҳамамзарц, аха усҟан ҿьара акала ауаа аус дырутәуп. Аус ааулароуп ҳҽеиҟәыршәаны, уахи-ени», – иҳәеит иара.

Аилацәажәараҭы иҟаз адепутатцәа рахь ихы нарханы, Ахада иҳәеит абасеиҩш иҟоу аиҩылара дуҟәа лассы-лассы ишымѡаҩыргало.

«Даара акырҳа аҵанакуеит шәара шәахаҵақәа шәеилибакаара, шәеизыҳырѡра, дара рахьгьы, шәара шәахьгьы азҵаарақәа рыҟәыргылара. Анагҳаратә мчра аусбарҭақәа русура зинла еиҟәыршәамзар, акырҳа зҵазкуа алҵшәақәа ралыршара ауҳом. Ҳарҵ зегьы иҵегьы активла аус ааулароуп», – иазгәеиҵеит Бжьаниа.

Ахада иҟаиҵаз аҳәарала Аҩызаминистр ихаҭыҩуаѡ, аекономика аминистр Кристина Озган аилацәажәараҭы иҟаз адырра рылҵеит аиҳабырабжьаратә еиҟәшаҳаҵра аганахьала. Абри аиҟәшаҳаҵра иарманшәалоит Аҩсны Урыстәылатәи аиуристтә хаҭҟәа, урҭ ринвестициатә усура.

«Шәара шәнапынҵала, Урыстәылатәи Афедерациа аекономикатә рҭеиара Аминисторра адгылара 2022 шыҟәса аѡнуҵҟала аус адааулауан аиҟәшаҳаҵра. Уи иарманшәалоит миллиардк маатк инареиҳаны Урыстәылатәи аиуристтә хаҭҟәа ринвестициатә проектҟәа Аҩсны иахьаҵанакуа рынагҳара. Апроектҟәа руак аҳыргара мѡаҩысхьеит. Ҳазну аамҵазы егьырҵ аинвестициатә проектҟәа жәпакы реиҟәыршәара ҳаҭуеп. Аинвестициаҟәа радыҧхьалара иабзоураны анапаҭы иаагам адгьылҵакырақәа ахархәара роуеит, иҭеиоит аинфраструктура. Уи ҳазну аамҵазы аинвестициатә политика адҵақәа ирыҟәшәаҳом. Ари змадоу фымцалеи ҳылеи аиҟәыршәарақәа роуп. Аинвестициа дуҟәа ралархәра аусхккәа жәпакы ирласны рышьҭыҵра иацхраауеит», – лҳәеит Озган.

Аекономика аминистр лажәаҟәа рыла, Урыстәыла иара убас абанккәа рганахьала Аҩснытәи анападкылаѡцәа льготала акредитҟәа рыҵара апрограмма иацхраауеит.

Ишьаҟәырҩәҩәоуп апрограмма анагҳашьа аҧҟарақәа, ишьаҟәдыргылоит ажәалагалақәа. Проектҟәак дәыҟәҵоуп Урыстәыла аекономикатә рҭеиара Аминистрра ашҟа, аха урҭ рганахьала макьаназ аҳбамҵақәа ыҟам.

Аҳәынҭқарра Ахада дазаатҵылеит афымцамч ахә ахшәаара апроблемгьы.

«Ауалафахәы иахьабалак иныҟәырҧшны еиҧшуп, араионҟәа рҟны аҧареизгара акыр еиѡысуеит. Гал араион аҭы зегьы ирейиҳауп. Уаҟа иаҳа ауаа беиоума? Ари азҵаара аиҳабыреи ахадарақәа реиҳабацәеи ҩәҩәалаҵәҟьа реицәажәара иамаҵәарны иҟаларовуп. Иаҵаххозар, анорматив-зинтә шәҟәқәагьы аиҵакрақәа рылагалахоит. Ари аиҳабыреи араионҟәа реиҳабацәеи руснагҳатә ауп», – иҳәеит Бжьаниа.

Атәыла Ахада аилацәажәараҭы иҟаз идеилиркааит амаининг-аппаратҟәа изакәанымкәа реикәыршара иазку аусура шеицәахаз.

«Аилацәажәараҭы убри аҳбахә сымҳәаҳеит, зегьы рыҽдырҵнчит, ргәы иаанагеит уи аѡыза апроблема ыҟаҳамҳәа. Жәаныҳкьла аппаратҟәа ауаа рнапаҭы ирымоуп. Аҧхасҵа аҟаҵара аганахьала хә-аппаратк закәызеи? Арахь урҭ ѡынжәажәи жәаба нызкь ыҟоуп», – иҳәеит иара.

Атәыла Ахада хшыѡзышьҭра ҷыда ззиуз даҽа проблемакгьы. Ари ареспубликатә мѡаду арҽеира ауп. Аҩыза-министр инапы ианиҵеит убри аганахьала аусура иацитҵарц.

«Аҧарақәа ҧшаатәуп. Атуристтә аамҵа алагамҵазы амѡаду рыцкьахароуп, агәам-сам ыҟәгахароуп. Иахьабалак амѡақәа аҵәаҩәақәа рынҵатәуп. Иара убас ихыркәшатәуп Аҩсны жәлар Рҧьынҵьтәылатә еибашьраҭы Аиааира 30 шыҟәса ахыҵра аныҳәазынҳа Ҧсоуи Аҟәеи ирыбжьгоу амѡаду арлашара», – иҳәеит Бжьаниа.

Атәыла Ахада агәра ганы дыҟоуп, аиҳабыра иалоу макьана рхы иадмырхәарц амч-алшара шрымоу, ахы аус адулара шаҵаху.

Тамшь ақыҵан – ауахәамаҭы

Асабша, иаанвар 28 азы Очамчыра араион Тамшь ақыҵан имѡаҧган Аҧшьа Николаи Ассирҭеиаѡы (Чудотворец) ажәытәтәи иуахәама аҧшьара. Уи мѡаҧыргеит Аҩснытәи Аҟьырсиан иашахаҵара аиҳабы аиереи Виссарион (Аҧлиаа), Аҩснытәи адинматҵура аҧшьаѡцәа. Ауахәамаҭы ашәа рҳәон Аҟәатәи акафедралтә уахәама ахор.

Ауахәама аиҵашьақәыргылара иаҭын хышыҟәса. Ахаҳә ҧҽеыхаҟәа ирылхны ақыҵа уахәама ргылан Тамшь ақыҵа иизииааҳаз, иахьа Аҩсны Жәлар Реизара адепутатс иҟоу Резо Занҵариа иҟаиҵаз ацхырааареи адгылареи ирыбзоураны.

Аусмѡаҧгатә рхы алыдырхәт Аҩсны Ахада Аслан Бжьаниа иҧшәмеи иареи. Аҳәынҭқарра Ахада ауахәама ҳамҵас иаиҵеит Абиблиа.

Анцәаиҳәараҭы иҟан Тамшь ақыҵа иалҵыз, иара убас ауааҩсыра.

Рапҳьатәи Ахада Ифонд ала

Аҵоурыхѡы иусумҵақәа рзыргара

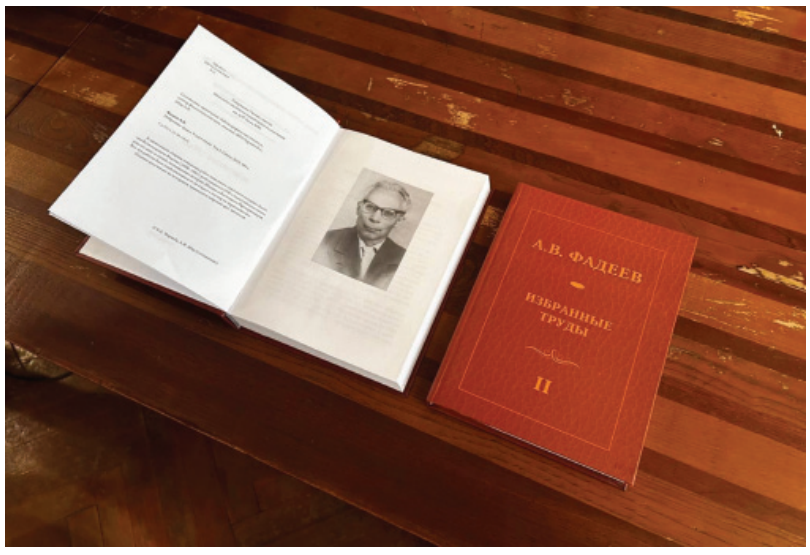

Ааигәа Д.Гәлиа ихьз зху Аҩсуаҵцааратә институт аҟны имѡаҩысит Аҩсны 1930-тәи ашыҟәсҟәа раан аус зуаз ацырдыруа асоветтә ҵоурыхѡы Анатоли Фадеев (1908 – 1965) иалкаау иусумҵақәа ѡ-томкны реизга аҳыргара. Аҩсны Рапҳьатәи Ахада Ифонд адгылара иҵыжьу аизга ианылеит Аҩсни Мрагылара Амшынҷыҟәи рҵоурых иазку аусумҵақәа жәпакы. Абарҵ аусумҵақәа зегьы акьыҧхьрбахьан усҟантәи ашыҟәсҟәа раан, убри аахыс еиҵаҵыжьмызт.

Аизга аиҟәыршәаѡ аҧсуа лингвист, аполитикатә усзуѡ Виачеслав Чрыгба иазгәеиҵеит, Фадеев дшыруазәку аҧсуа ҵоурыхтә ҵцаарадырра ахыҵхырҵақәа рҭы игылаз, XIX ашәышыҟәсазы Аҩсны асоциалтә, аполитикатә ҵоурых еиуеиҩшым аспектҟәа рыҵцааразы алагаламҵа ду ҟазҵаз.

«Уи илшеит адырраҵарақәа жәпакы реизакра, убасҟантәи аамҵазы Аҩсны аҭеиара аконцепциа еилыхха еилукаартәианиргьшит», – иаҵишьит Чрыгба.

Анаѡстәи аиҟәыршәаѡ Алыкьса Дбар ихшыѡ азишьҭит Анатоли Фадеев ҵоурыхѡны мацара акәымкәа, апериодикатә кьыҧхь аҟны хыҧхьаҳара рацәала астатиакәа зкьыҧхьыз журналистынгьы дшыҟаз.

(Алгарҭа 2-тәи ад.)

Аҧсны Ахада Иусҧҟала

Аҧсны Ахада Аслан Бжьаниа Аусҧҟа инапы аҵаиԥит Гәында Кәыҵниа аҳәынҵқарратә бызшәатә политиказы Аҧсны Аҳәынҵқарратә усбарҵа аиҳабыс лыҟаҵаразы.

«Аҳәынҵқарратә бызшәатә политиказы Аҧсны Аҳәынҵқарратә усбарҵа аиҳабыс дҟаҵазааит Кәыҵниа Гәында Сергеи-иҧҳа», – иарбоуп 2023 шыԥҳәа ианвар 23 азы аҳәынҵқарра Ахада инапы зҵеиԥызҟ Аусҧҟаҷы.

Кәыҵниа Гәында Сергеи-иҧҳа диит 1965 шыԥҳәасазы Очамчыра араион Аҵара аԥыҵан. Дпоетессоуп, деиҵагаԥуп, Д.И.Гәлиа ихьӡ зху Аҳәынҵқарратә премиа далауреатуп, Аҧсны ашәҟәыԥҵҳәа Реидгыла далоуп.

Далгеит Аҧснытәи аҳәынҵқарратә университет (1987). 1987-1992 шыԥҳәҵҳәа рзы аус луан Аҧсны ашәҟәыԥҵҳәа Реидгыла аклуб аиҳабыс. 1993-1994 шыԥҳәҵҳәа рзы Аҧснытәи аҳәынҵқарратә телерадиоеилахәыра аҧсуа радио аредакторс дыҟан. 2005 ш. инаркны 2016 шыԥҳәасазынӡа напхгара алҵон аҧсуа бызшәа арҷиара аҳәынҵқарратә Фонд.

Аҵоурыхԥҳы иусумҵақәа рӡыргара

(Алгарҵа)

«Абри инаваргыланы, 1930-тәи ашыԥҳәҵҳәа раан уи Аҧсны урысшәала иԥуаз ашәҟәыԥҵҳәа ҧхьагылаԥҳәа дреиуан. Фадеев апрозаҷы аиҧш, убас апоезиа ажанргьы аус адиулон», – иацитҵеит Дбар.

Раҧхьатәи Ахада Владислав Арӡынба Ифонд анапхгаԥы Светлана Ҵьергениа илҳәеит аҵоурыхҵҵаԥы иусумҵақәа рыҧхьара лара лзы аартрак ишаԥызахаз.

«Фадеев иарбарақәак, ҳәарас иаҵахузеи, урыԥәымшаҳаҵхар ауеит, аха еизигаз аматериал даара аҵҵаарадырратә ҵакы амоуп. Даара сеигәырҧьоит Афонд иахьалшаз абри аизга аҵыжьра», – иазгәалҵеит лара.

Аҵоурыхтә ҵҵаарадыррақәа рдоктор, археолог, Кавказҵҵаԥ Олег Бҧажәба хаҵала дидыруан аҵоурыхҵҵаԥ.

«Ҳаибадырит СССР аҵҵаарадыррақәа Ракадемиа Аинститут аспирантураҷы аҵара аныс ҵоз. Анатоли Всеволодиҧа даара абжьгарақәа сиҵон, сгәалашәараҷы даанхеит алаф злаз, зыҷҵәажәара хааз уаԥны. Аҵоурыхҵҵаԥ иусумҵақәа реизга аҵыжьра – ари уи игәалашәара ҳаҵыр ақәҵара ауп, еиҵарсны иуҳәозар инышәынҵраҷы шәҵшьыҵәрак иаԥызоуп», – иҳәеит Бҧажәба.

Аҧсуа ҵоурыхԥҳы, алитератор, ауаажәларратә усзуԥы Станислав Лакоба иҳәеит Фадеев иԥымҵақәа рҵыжьра ашыԥәс шцьашьатәу.

«Ҷырҧьыс иаагозар, «Аҧсны афеодализм азҵаара иазкны» аусумҵа иԥит 26 шыԥҳәса даныртәгылаз, аха иахьа уажәраанӡагьы хра алоуп, дырра ҳаракыла иԥуп», – иҳәеит иара.

Анатоли Всеволод-иҧа Фадеев – асоветтә ҵоурыхԥҳы, кавказҵҵаԥ жәларбжьаратәи аизыҟазаашьақәа рҵоурых аганахьала аспециалист, XIX ашәышыԥҳәса актәи азбжазы Урыстәыла аекономикеи акультуреи рдырԥы. 1929 шыԥҳәсазы далгеит Герцен ихьӡ зху Ленинградтәи арҵԥратә институт. Ауаажәларраҵҵаара аматәар дирҵон Аҟәатәи ашьхаруа школ аҟны. 1931-1939 шыԥҳәҵҳәа рзы абызшәеи аҵоурыхи Аҧснытәи ринститут аҵҵаарадырратә усзуԥыс дыҟан. Аҷьынҵьтәылатә еибашьра ду далахәын. 1951-1959 шыԥҳәҵҳәа рзы Москватәи аҳәынҵқарратә университет адоцентс, нас апрофессорс аус иуан. 1953 шыԥҳәса инаркны – СССР аҵҵаарадыррақәа Ракадемиа аҵоурых Аинститут аусзуԥы. Убраҟа 1959 шыԥҳәсазы ихьчеит адоктортә диссертациа. Фадеев 150 инареиҳаны аусумҵақәа дравторуп.

Адныҳәалара

Аҧсны ажурналистцәа Реидгыла алахәыла, агазеҵ "Аҧсны" аҵакзыҧхыԥәу амаӡаныԥәгаԥ Валери Амаршьан идырныҳәалеит иуубилеи. Уаҟа иарбоп:

Акыр иаҧсоу Валери Ҵьота-иҧа! Аҧсны ажурналистцәа Реидгыла гәык-ҧсыкала ишәыдырныҳәалоит 80 шыԥҳәса шәхыцра! Шәара аҧсуа культура, лымкаала аҧсуа кьыҧхь, лцшәабзиала амац азыжәуеит. Акыршыԥҳәса цуеит агазеҵ «Аҧсны ҟаҧшь», нас «Аҧсны» аредактор ихаҵыҧуаԥыси, аҵакзыҧхыԥәу маӡаныԥәгаԥыси аус жәуежьҵеи. Шәҵьабаа азгәаҵаны ишәанашьоуп «Ахьӡ-аҧша» аорден III аԥаӡара, иара убас Аҧсны зҽаҧсазҵәыз ажурналист ҳәа аҳаҵыртә хьӡы шәыхцоуп.

Акыр иаҧсоу Валери Ҵьота-иҧа! Аҧсны ажурналистика знапы алаку зегь рыхьӡала шәиубилеитә ныҳәа шәыдныҳәало, ишәзеиҧьаҳшьоит агәабзиара, агәамч, ажәабжь бзиаԥәа.

Аҧсны ажурналистцәа
Реидгыла ахантәаԥы
ҲАШЫГ Р.М.

* * *

Агазеҵ «Аҧсны» аредакциа аусзуԥцәа гәык-ҧсыкала 80 шыԥҳәса ихыцра идырныҳәалоит аҵакзыҧхыԥәу амаӡаныԥәгаԥ, Аҧсны зҽаҧсазҵәыз ажурналист, «Ахьӡ-Аҧша» аорден ахҧатәи аԥаӡара занашьоу Валери Ҵьота-иҧа Амаршьан.

Азанааҵ аамсҵашәара анаҵу

Аҧсуа милаҵтә журналистика ԥашьара аԥәымкәа зышьҵа анызҵаз, агазеҵ «Аҧсны ҟаҧшь» – «Аҧсны» аредакциа акыр шыԥҳәса раахыс амаҵ азызуа ажурналистцәа иреиуоу, Аҧсны зҽаҧсазҵәыз ажурналист ҳәа аҳаҵыртә хьӡы зыхҵоу, аҳәынҵқарратә ҳамҵа «Ахьӡ-Аҧша» аорден ахҧатәи аԥаӡара занашьоу Валери Ҵьота-иҧа Амаршьан 80 шыԥҳәса ихыҵит.

Валери Амаршьан 1961 шыԥҳәсазы Очамчыра араион Ҵьгьардатәи абжьаратәи ашкол даналга аррамаҵура ашҟа иҧхьеит. Маха-шьахала иҩәҩәаз аԥыҵа ԥкәын, ишырҳәо еиҧш, игәи-ишьамхи еибагон. Ҧшьышыԥҳәса амшын аҵа иӡсо аҧбаҷы аррамаҵура ихигон. Иҷырҧшыгаз аруаԥны иԥказаара иабзоураны акырынтә аҵьшьараԥәа иоухьан, зныкымкәа ирԥхәаҧхьыӡ зҳәоз ашәҟәԥәа иԥныԥԥагьы иаарышьҭхьан иаҧсаз аҵеи Аҧсадгьыл дахьазыраа ӡаз азы. Усҟан Ирейҳаӡоу Асовет Аусҧҟа инаԥәыршәаны «Аиааира ԥеижәа шыԥҳәса» иазкыз амедалгьы ианашьан астаршина ичын змаз амшынуаԥ. Иуалҧшьа ихганы Аҧсныԥа даныхынҳәа аамҵазы иашьеиҳаб, еицырдыруа шәҟәыԥҳхараны иԥказ Витали Амаршьан агазеҵ «Аҧсны ҟаҧшь» («Аҧсны») аредакциаҷы аус иуан. Валери иакәзаргьы лассы-лассы уахь дымԥахыҵуан, иидыруаздыздыруз ыԥкан.

Хара имгакәа аҧсуа бызшәеи алитературеи аурыс бызшәеи алитературеи рзанааҵ ала Аҟәатәи аҳәынҵқарратә арҵԥратә институт афилологиатә факультет дҵалеит, аамҵакала амилаҵтә газеҵ аредакциаҷы аусура далагоит ҵыжьԥыс.

Ашыԥҳәса ццакуан. Валери изы хәышыԥҳәса еимгеимцарак еиҧшны иниасит. Қәҷиарала аинститут даналгагьы аредакциа аанимыжьит, избан акәзар аколлектив дрышьцылахьан, насгьы амилаҵтә кьыҧхь агәыблра шьҵикаахьан, аинтеллигенциа дырзааигәахахьан.

Ауаԥытәыԥса иҧсҵазаара қәыҧсычҳарак иаԥызоуп, ҳазшаз иԥнытә иузыҧҵәоу иалагӡаны иулшаз, узыхьӡаз ауп ааанхо, ухаҵагьы ушнеишнеиуа гәадурас иумазаауа. Абасала, ихатәы мԥа данын ажурналист.

Валери иаб 29 шыԥҳәсазаҵәык роуп иниҵыз, изцәырҵыз ачымазара иахҟьаны иҧсҵазаара ҷахҵәеит. Аха, иан Налиа Константин-иҧҳа лхәыцԥҳәа аибара дмырбакәа илааӡеит, ршьапы иԥәлыргылеит, иаҧсаны рыуажәлар ирылалыргылеит. Лхаҵа арҵԥы изанааҵ ала Ҵьгьардатәи ашкол аԥны ԥынԥеижәа шыԥҳәса инареиҳаны аус луит, лааҧсара азгәаҵаны ареспублика зҽаҧсазҵәыз арҵԥы ҳәа аҳаҵыртә хьыӡгьы лыхҵан.

Ишаҧыз еиҧш, аредакциаҷы аҧышәа бзиа змаз ашәҟәыԥҵҳәа, аҵарауаа, ажурналистцәа аус руан, Валера урҵ ирҷиҵааузаз рацәан. Аусура даара аҵакҧхыԥәра ацын. Валери агәыртҵәыл бзиа шимаз анапхгарагьы еицгәарҵахьан. Аҧсуаҵас ииаӡаз аԥкәын аԥызцәа еиҳабацәа рнаалашьагьы даԥәшәон. Абарҵԥәа ҳасаб рзуны, 1973 шыԥҳәсазы корреспондентс диаргоит. Агазеҵ иааиҧмырҟьаӡакәа иаҵахыз аинформациаԥәа рыдагьы, иаарласны егьырҵ ажанрԥәагьы дрызхьаҧшуа далагеит. Азарисовкаԥәа, астатиаԥәа, аочеркԥәа ицааиуан, ибызшәа цԥьан, ихатәы бызшәа ахархәашьа даманшәалан.

Валери уааӡеиҧш, аррамаҵура анихигозгьы аспорт хԥԥәа ашьапылампыли амҵәышәмпыли рыхәмарра иԥәҷион, акомандаԥәа дрылахәны акырнтәгьы дыԥәылахьан. Абри инамаданы аспорт еснагь даз ҷылымҳан, бзиа ибон. Аспорт иазкыз икьыҧхьымҵаԥәагьы лассы-лассы агазеҵ адаԥьаԥәа рԥны ицәырҵуан. Аспорттә ҧсҵазаара адагьы, еицырдыруаз аспортсменцәа, азыԥаҵаԥцәа, ахәмарцәа ирызкны иԥуан. Ҷырҧьыс иаагозар, Аҧсны ииз, ииаӡаз, СССР аспорт азԥаза, ииамҵамкәа машәырла зыҧсҵазаара ҷахҵәаз Витали Дарсалиа Аԥәаԥа данааузаз аамҵақәа руак аан арадакциахь дааҧхьаны, иҧылара шеиҷикааз акьыҧхь ианыҧшит, иахьагьы аӡәырԥы иргәалашәоит. Ашьапылапыласԥцәа реиҧш, еицырдыруаз азыԥаҵаԥ Ниаз Заҧшь-иҧа уҳәа аӡәырԥы дрыҷҵәажәахьан, еиуеиҧшым азанааҵԥәа змаз, иаҧсаз ауаа ирызкны агазеҵ ианиҵон. Валери Амаршьан аус рыциуан аҧсуа журналистика акыр иазааҧсахьаз, адырреи аҧышәа бзиеи змаз аиҳабыратә абиҧара иаҵанакуаз аӡәырԥы, урҵ ирейуоуп: аредакторцәа Николаи Киут, Сергеи Кәыҵниа, Борис Ҭыжәба, ажурналистцәа нагаԥәа Сандра Сангәлиа, Алеԥсандр Ҭариа, Кьыҵа Ачба, Золотинск Гәлариа, Алеԥсандр Хәаҵланӡиа, урҵ қәрала ирышьҭанеиуаз Ґьаргь Жанаа, Владимир Чуаз, Хәыта Ҵьапуа, Ґьаргь Нарасԥәуа, Шьаликәа Камкиа уҳәа аӡәырԥы.

Усҟан мчыбжьык хәынтә иҵыҵуаз агазеҵ акьыҧхь азырхиара ус имариамызт, ианаамҵаз аҵыжьра еснагь аҵакҧхыԥәра ацын. Аредакциа анапхгара В. Амаршьан аусура гәыкала иазыԥказаара азгәаҵаны, 1976 шыԥҳәсазы аҵакзыҧхыԥәу амаӡаныԥәгаԥ ихаҵыҧуаԥс диаргоит. Агазеҵ техникала аиԥәыршәараан, иаздырхиоз аматериалԥәа зызкыз атема ҳасаб азуны, аҵакы зеиҧшраз ала иахьахәҵаз адаԥьаҷы иргылатәын. Ииарласны Валери агазеҵ аиԥәыршәашьа амаӡаԥәа инапаҷы иааигеит, иусурагьы иацитҵон. Аха аспорт иазкыз астатиаԥәа рыԥра аганахь иианимыжьӡеит, аҧхьаԥцәа зызҷылымҳаз ахҵысԥәа ирызкны иԥуан, иргәаҧхангьы ирыдыркылон. Аҧышәа зырҳаз ажурналист хара имгакәа аҵакзыҧхыԥәу амаӡаныԥәгаԥ иматҵура дахадыргылоит. Гәыкала амилаҵтә газеҵ амаҵ иуан. Аредакциахь усура инеиуаз аитбацәа рзы дымԥаԥҵаԥны дҟалеит, иҷырҵааузаз рацәан.

Аҧсны Аҷьынҵьтәылатә еибашьра ианалага, агазеҵ аҵыжьрагьы еиҧԥьеит. Раҧхьатәи амшԥәа раан досу ишилшоз ала, Аԥәа аанрыжьуан ажурналистцәагьы. Валери ииулакгьы Аԥәантә иԥыҵахь, Ҵьгьардаԥа дцеит. Уа иԥкан зыԥәрахь инеихьаз иани жәшыԥҳәса зхыҵуаз иԥкәын хәыҷи. Ашьҭахь, Гәдоуҵа агазеҵ аҵыжьра хацыркын аредактор хада Борис Ҭыжәба инапхгарала. Валери агазеҵ «Аҧсны» арратә корреспондентс дҟалоит. Мрагыларатәи афронт аԥкнытә аредакциахь инаишьҭуаз истатиаԥәа акьыҧхь ианылон.

Аҧсны Аҷьынҵьтәылатә еибашьра ҳажәлар риааирала иаԥеилга, агазеҵ «Аҧсны» ԥаҧхьа Аԥәа аҵытра иалагеит. Валери иакәзаргьы, иԥызцәа реиҧш, аредакциахь дхынҳәит, бзиа иибоз азанааҵ изаанмыжьит.

Агазеҵ «Аҧсны» аредакциа, иара убас агазеҵ ахьҵрыжьуаз атипографиа аибашьраан ааха роуит. Зегьы ҷыцны ишьаԥәыргылатәхеит. Валери ишицәаԥоу еиҧш, ихы дамеигӡакәа азеиҧш ус аԥны иԥызцәа днарылагылеит.

Аҧсҵазааараҷы еснагь зегьы ауаԥытәыԥса иара ишиҵаху еиҧш имԥасуам, ишырҳәо еиҧш, ацәгьеи абзиеи рышьхәа еивҵоуп. Игәакьаԥәа рахьтә аҧсҵбарақәеи, урҵ ирыцу ахьааи акыр ауадаԥрақәеи дыриааны, уаҵәтәи амш ахь дыҧшуеит, мшызҳа изызҳауа иматҵацәа гәыҧра бзиак ахь ддырҧшуеит, ргәырҧьарақәа рхаанхарагьы иразԥкы иалазааит.

Ҧсабарала илоу аламыси, апатуԥәҵареи, аԥказшьа бзиеи, аԥьиареи, агәыразреи, аҧсуареи, аҵас-аԥьабзи, аԥызареи рныԥәгара уажәынахысгьы ицзаауеит, ицииз иаамсҵашәара хадырҵәаалоит. Абжьааҧнеиҧш, игәы ҟанаҵоит, деигәырҧьоит ивагылоу иеихьӡара, иԥәҷиара, аҧсҵазаара агәацҧыҳәара анимоу.

Аҧсуа журналистика аҵоурых аԥкны злагала ԥашьара аԥәым Валери Ҵьота-иҧа Амаршьан 1980 шыԥҳәса раахыс СССР-и Аҧсни ржурналистцәа Реидгылаԥәа дрылоуп. Ламысла иусуразы зныкымкәа СССР ажурналистцәа Реидгыла аԥкнытә Аҳаҵыртә шәҟәԥәеи аҷьшьараԥәеи ианаршьахьан. Амилаҵтә кьыҧхь шыԥҳәсарацәала амаҵ азызухьоу ажурналист аредакциаҷы еиуеиҧшым амаҵурақәа нык ҟәигахьеит, анапхгаԥцәа дыруаӡәкны аредактор ихаҵыҧуаԥс дыҟан, уааӡеиҧш, иахьа аҵакзыҧхыԥәу маӡаныԥәгаԥуп. Аханатә еиҧш, Валери Амаршьан хынԥеижәа шыԥҳәса инареиҳаны имч-илша здиҵо амилаҵтә газеҵ дазааҧсоит. Гәык-ҧсыкала ииубилеи идаҳныҳәалоит, агәабзиареи аҧсуа иԥәра наӡеи игымзааит.

В. АҦҲАЗОУ

Аиааира – 30

Х-ԛык аишьцәа, х-ԛык аибашьцәа

Аҧсны аибашьра иалагеит ҳәа анраҳа амилаҭ мач рыԛәхра алмыршаразы еибашьра Аҧсныҟа ииаз аиашьаратә жәларԛәа рхаҭарнакцәеи, аҳәааныркцә инхо ҳцьыҧьуааи рыбжьара ҭаацәарак аҟынтә ԛыцьа-хԛык ахьеибашьуазгьы ыҟан. Урҭ иреиоуп Аҧсны ахаан имаацыз, уи моу азбахә аибашьра иалагаанӡа измаҳацыз х-ԛык аишьцәа Керимоваа. Амрадди, Уаҳаид, Руслан Керимоваа иит ирызҳаит Чеченҭәынтәыла. Аҧсны аибашьра ишалагаз раҳаит ажәабжьԛәа рыла. Хатәгәаҧхарала еибашьра иааузе ргәыҧ дацны рагҧхьа Аҧсныҟа даауеит аишьцәа реиҳабы Амрадди, иара усҟан ихыҵуаз ԛажәи ҧшьба шыԛәса ракәын, аха аибашьра аҧышәа иман, дахысхьан Афганистантәи аибашьра.

Амрадди Керимов дрылахәын ажәыларԛәа жәпакы, иоухьан ахәрԛәа, аха урҭ шәарҭара рыцмызт иҧсҭазааразы. Гагра аҭарцәразы ауазышәарԛәа руак аан апулемиот иауәатәаз Амраддин аҧацәа дгәарҭоит, иԛәкынгьы ахысра иалагоит. Аибашьԛы усҟан иоуз ахәрԛәа дырцәынхоит ҳәа азәгьы дыԛамызт. Уи аамҭазы Чеченҭәыла иԛаз аишьцәа ргәыбжьанытә- Уаҳаид аҧхыӡ ибоит, Амраддин ашьа иԛашы азҿыԛә аԛы дышҭоушәа. Аветеран иҳәоит дцәырҳаны дшааҧшыз, аха данеиҭацәа ари аҧхыӡ еиҭаибоит. Уаҳаид иибаз аҧхыӡ, Амраддин иҧсҭазаара ашәарҭара ишҭагылоу иҭазҳәааз дырга ҷыданы иҧхьаӡеит. Ашьыжь ианааша Аҧсныҟа амԛа дыԛәлоит. Уи аамҭазы зыҧсы зылшәшәаны ацҳа аҭаԛа ишьҭаз Амраддин дыҧшааны ахәышәтәырҭахьы днаргахьан. Аха, аҳаԛьымцәа деиԛәхо-деиԛәымхо атәы аҳәара заацәааны ирыҧхьаӡон. Аибашьԛы ирыҧҳаԛәеи имаха-ишьахеи ахәра ҕәҕәаԛәа рыман. Амраддин ихаҭагьы ихдыррахьы дмааиӡацызт. Уаҳаид иашьеиҳабы агоспиталь аԛы дипҧшаауеит, Амраддин иеибашьыгатә бҵьар аашьҭыхны ԛажәиԛба шыԛәса зхыҵуаз Уаҳаидгьы афронт ахь дцоит.

Аԛны, Чеченҭәыла иаанхаз ахҧатәи рашьеиҭбы Руслан усҟан жәохә шыԛәса дырҭагылан. Уаҳаид Аҧсныҟа еибашьра дааижьҭеи иҭуаз жәамшҟа ракәын, ашкол ахь сцоит ҳәа иҭаацәа амц ижьаны иашьцәа дрышьҭаланы еибашьра даауеит Руслангьы. Руслан Керимов игәалашәоит ҭоуиҭадала иԛызеи иареи рагҧхьа Армавирнӡа ишааз, анаԛс уаантәи Адлерынӡа. "Аҳәаа ҳахыжьра рҭахӡамызт, аха аҧсуа ԛкәынцәа ҳацхрааит. Абас ала аибашьрахь ҳаауеит. Исгәалашәоит Камани Шромеи ҭадмырцәӡацызт", – иҳәоит Руслан Керимов. – Ахаан исхашҭуам сашьеиҳаб Уаҳаиди сареи ҳанеиԛәшәааз аҭх. Уи ауха аҕацәа зынӡа амца адыркуан, ахысыбжьԛәа еихсыҧьуамызт. Ҳаибашьцәа аҭак ҟарҭон. Аҭх акыр ицахьан. Исгәалашәом ишыҟалаз, аха сылацәа ҭааит. Иҧхыӡу-илабҕабоу сзеилымкаауа, азәы сыжәԛахыр санкны сыширҭысуа аҟара снырит. Сыбҵьар снамҭасны сԛаҭҟьазар, абар сашьеиҳаб Уаҳаид. Уара ара иуусузеи иҳәеит Уаҳаид усҟан. Иара агәра изгомызт жәохә шыԛәса зхыҵуа, аибашьра атәы зынӡа иззымдыруа рашьеиҭбгьы аҕа ихымца даҕәагылоуп ҳәа. Усҟан аишьцәа даара рҕеазыршәеит реиҭбы аԛныҟа иргьежьразы аха Руслан имуит. Ҳахьыҧсуа ҳаицыҧсуеит иҳәан даанкылеит.

Усҟантәи аамҭазы аҧсреи абзареи ирыбжьагылаз Амраддингьы деиԛәдырхоит, мачк дшааиҧьхаз, ихәраԛәа аҧьара иахьӡааӡа афронт ахь деиҭагьежьуеит. Абас ала, аишьцәа ахԛыкгьы фронтк аԛы аҵыхәтәанынӡагьы еицеибашьуан. Ахԛыкгьы Гагра ахаԛәиттәразы имԛаҧгаз ажәылара иалахәын. Амраддин, Уаҳаид, Руслан Керимоваа Леон иорденԛәа ранашьоуп.

Ҳаамҭазы Уаҳаид Керимов Чеченҭәылантәи иааны хатәгәаҧхарала еибашьуаз Рассоциациа дахантәаԛуп. Аишьцәа Керимоваа аԛыҭуа-аҧсуа аибашьра ашьҭахьгьы рыҧсҭазаара арратә ус иадырҳәалеит. Амраддин тәанчара дцахьеит, Уаҳаид аҕәар азыԛаиҭоит, арратә леишәа рылаииааӡоит. Руслан иакәзар, аҳәынҵԛарратә шәарҭадаратә маҵзураҕы аус иуеит. Есышыԛәса, хатәгәаҧхарала еибашьуа рымши, аиааира амши, мамзаргьы Гагра ахы аԛәиттәра амши разгәаҭара аан дара Аҧсныҟа иаауеит. Аибашьра аветеранцәа ирывагыланы ирывыршьааз рԛызцәа ргәалашәара аҕәаҧхьа иааҭгылоит минуҵктәи аҕымҭрала. Аишьцәа изныкымкәан ирҳәахьеит Аҧсны аӡбахә аибашьра ҟалаанӡа ишырзымдыруазгьы, иахьа иара рыԛнеиҧш ишырбо, араҟа ишрымоу аԛызцәа маҵԛымкәан. Усҟан ԛажәи жәаба шыԛәса раҧхьа Аҧсны рыхьчарц азы абҵьар иахьаҵагылаз зныкгьы ишахьымхәыц.

Елана ЛАШӘРИА

Алаҳәара

Аҧсны атҵаарадырраԛәа Ракадемиа (ААР) апрезидиум ирыланаҳәоит 2022 шыԛәсазы иҭыҵыз аҧсышәала иԛу аҵарауаа ҕарацәа (40 шыԛәса иртымсыц) рытҵаарадырратә усумҭԛәа апремиа ранашьаразы аицлабра (аконкурс) шаарту.

Аицлабрахьиԛәыргылазар ҟалоит амонографиаԛәа, астатиаԛәа реизга, хазы игоу астатиаԛәа.

Аусумҭԛәа рыԛәыргылара азин рымоуп ААР иаҵанакуа атҵаарадырратә институтԛәа, Аҧснытәи аҳәынҵԛарратә университет.

Аицлабра аԛеалархәразы ажәалагала иаҵатәуп анаԛстәи адокументԛәа:

– аусумҭа ыԛәзыргыло рԛынтә арзаҳал, аҧԛаанҵа агәылԛаа, автор иԛазшьарба, насгьы ихаҭара зыршаҳаҭуа Аҧсны Аҳәынҵԛарра атәылауаԛра ахкьыҧхьлаа;

– аусумҭа ахаҭеи аелектронтә версиеи;

Аматериалԛәа аконверт иҭаҵаны иалагалатәуп.

Иаииааиз хԛык авторцәа дасу иранашьахоит апремиа: ашәԛәы иазыҧҵәоуп 50000 (ԛынԛажәи жәаба) нызԛь маат, астатиа – 25 (ԛажәи хәба) нызԛь маат аҧаратә ҳамҭа.

Аҳамҭԛәа ранашьара мԛаҧгахоит 2023 шыԛәса, жьҭаара амза 30, Аҧсны атҵаарадырра Амш аԛны.

Аконкурс ахь адокументԛәа аашьҭәуп ҳазҭоу ашыԛәс ҧхынгәымза 31-нӡа абри аҭыӡтыҧ ала: ак, Аԛәа, ак. Марр имԛаду, 9; аҭел: +7940-921-80-88.

ААР апрезидиум

Аҭоурых адаԛьа еиԛәаҭәаԛәа

Сынтәа иҭуеит 78 шыԛәса Асовет Ар Освенцим абаандаԛцәа рхы иаԛәиҭыртәижьҭеи.

Освенцим – адунеи аҭоурыхаҷ иаанхеит зегь реиҳа ихьанҭаз, игыгшәыгтәарҭаз лагерк аҳасабала. Сентиабр мза 1939 шыԛәсазы анемец фашистцәа аоккупациа азыруит Польша аԛалаԛь – Освенцим, ахьӡгьы рыҧсахит Аушвиц ҳәа. Абраԛа идыргылеит аконцлагер. Убра иҭакыз аурыс ҧшыхәԛы Ирина Харина илгәалалыршәоит: «Араԛа рагҧхьа ииаргаз атԛәацәа иреиуан аҭарауаа: аполиакцәа, ауриацәа – 728-ԛык зегь агазтә камераԛәа рыла иблын. 1941-тәи ашыԛәс сентиабр мзазы иҭаркит 600-ԛык асовет еибашьцәа, иаразнак иршьит. Атԛәацәа еиҳа-еиҳа рхыҧхьаӡара иацлон. Генрих Гимлер илагерԛәа ирҭбаауан. Атԛәацәа арахь иҭаргалон вагонла. Иандәыԛәыргалоз даԛеа ҭыҧкахь нхараҳәа иргозшәа рарҳәон, ишьҭышәх хәы зманы ишәымоу зегьы, шәыматәаԛәа иреиҧьӡаԛәоу, еиҭеиҳәоит Ритер Оливер (ажурналист), ара ианааргалак ирымаз зегьы рымырхуан, ахьыхаҧыцԛәа ззыҵагылазҵәԛьа рхаҧыцԛәа ыҵхны иргон. (Аибашьраԛәа зегьы еиԛәԛыртуеит: аԛыртуа-аҧсуа еибашьраан аԛыртуа еибашьцәа Аԛәа иалаханы иԛаз аерманцәа, абыргцәа рхьы хаҧыцԛәа ыҵрыжәжәон).

Уи ашьҭахь маха-шьахала иҧәҧәаз алҧшаан аусурахь идәыԛәырҵон, егьырҭ иаразнакы ирбылуан. Освенцим аҧсра абла иҭаҧшыз Елеонора Филонова илгәалалыршәоит: «Знык уахь иҭанагалаз нас дыхьӡыдан, зегьы ҳнапқәа аномер анырҵон. Ҳлагераҕы иаҳхылаҧшуаз ҳара ҳаиҧш ибаандаԛыртәыз ракәын, аха дара абахҭа иҭаркхьаз ацәгьоуцәа иреиуан, убри аԛнытә, имаҷӡоу гхак ухьыргьы уршьыр ауан. Зегь реиҳа ихьанҭан аҳәса ахьҭакыз акамераԛәа. Уахынла асаат 3 рзы аусура ҳәа ҳдәылыргон. Атԛәацәа анемец фашист алагала ду ирҵон. Ирбылуаз ауааҧсыра рыццышә рҵәыгак аҳасабала рхы иадырхәон, уи зегьы атԛәацәа рнапала».

1943 шыԛәсазы иҭакыз рыбжьара аҳаԛьым Иозеф Менгель аҧышәараԛәа мԛаҧигон. Белоруссиа инхо Алеԛсандра Борисова илгәалалыршәоит дхәыҷны абри алагер дышҭашәаз: «Иааиуан ҳбаракахь ахалаҭ шкәакәаԛәа зшәыз, ҳаргон,агәыркәа ҳалаҭҵон, ҳгәаҭон, ҳахәда аԛынтәи акы ҭаргыланы иҳаҧрагҧшуан, даара ҳрыцәшәон. Сара саноурыжьыз аарла сыҧсы ҭан, «Менгель аус здиулаз аматериал» ҳәа ауп схы сшаԛәиҭыртәыз».

Зынӡа, абарҭ аҧышәараԛәа ирылҵшәааны 20 нызԛьԛык ауаа ндырҵәеит. Ҵьоукы ршьа рылхны иргон, ҵьоукы рыԛнуҵԛатәи рырҳәараԛәа амырхуан. Аҳаԛьым Иозеф Менгель иԛеазишәеит ауриацәа рыла аҧшшәы аҧсахра. Ауриа иблаԛәа цәхаҧшьуп, ари аҧшшәы аҧсахра, ижәԛангәыҧшшәылан аԛаҵара ахаангьы изалыршахом» ҳәа ишьаԛәирҧәҧәеит.

Аҧсҭазааразы иԛоуп хыҧашьа змам акы зехьыҧьара, дызмилаҭзаалак иԛоуп ицԛьоу, иразу ауаа. Освенцим аааигәара инхоз ауааҧсыра рахьтә иԛан абаандаԛцәа ирыцхраауаз, урҭ рахьтә 177-ԛык абахҭа иҭаркит, 60-ԛык зымҭыҵит, уаԛа иршьит.

Сталинградтәи ажәылара ашьҭахь, анемец ԛнапыкла дрылагеит ауриа милаҭ шьаҭанкыла рыԛәхра. Ахәыҷы инаиркны аду иҕынӡа зегьы рыԛәхра – абри акәын ихыԛәкы хада. Убри аан иара ихы иаирхәон усҟантәи аамҭаз зегь реиҳа иҕыцыз атехнологиа.

Аушиц – иахьа иаҭаауа иԛьаршьоит анацистцәа рхы иадырхәоз, ауаатәыԛса рыԛәхразы. Арахь аҧсра алагер ашԛа уҭазгалоз агәашә дуԛәа рҕы уаԛы ибоит усҟан икнарҳаз аԛыра: «Аԛьа ауаԛы деиԛәнархоит» ҳәа зну.

Аԛьыԥьтәылатә еибашьра ду анҵәарахьы ахы архон. Ианвар 27 рзы, Украинатәи афронт акомандаԛатԛаԛ, Амаршал Конев еиликааит Освенцим алагер атәы, уи мдыршьа залшомызт, избанзар Освенцим акәша-мыкәша еснагь алԛаԛ еикәаҵәиуа иахыҵәон. Анемец фашистцәа рыԛәҵымҭаз ирыӡбеит рышьҭаԛәа дрыцԛьарц, атԛәацәа зегьы рыблырц. Амаршал Конев ирхәҭа иманы, иплан ҧсахны, ԛымш рагҧхьа заа Освенцим атԛәацәа рхы иаԛәиҭыртәит. Усҟан уаԛа иԛан 7 нызԛьԛык ауааҧсыра. Аҭыхәтәан урҭ роуп шәаҵьҳәԛцәас иԛалаз иахьа адунеи иадыруа ахҭыс ҕаасҭазы.

Иахьа Германиа инхо абжеиҳараԛык еилыркаауеит ари ахҭыс аҵакы. Уаԛ дархәыцыртә иԛоуп Освенцим акомендант имаҭа Раинер Хиосс иахьатәи игәалашәара: «Сара саныхәыҷыз ари акриматориа закәыз сзеиҭарҳәомызт, аха санду еиҭалҳәалон: «убра аус анызуаз, зегь реиҳа ибзиаз аамҭан», ҳәа. Нас сандуха исаҳаит издыруаз аиҳабацәа рыла санду есымчыбжьа алагерахь дышнеилоз, иршьуаз ауаа рыматәаԛәа иӡәӡааны, ирхианы исзыԛашәҵа ҳәа адҵа ахҭыс исгәаланаршәеит 1992-тәи ҳаибашьра. Лаҭатәи атрагедиа аныԛалаз, декабр 14, ҳаҧацәа иларышьҭыз аверталиот ахькажьыз, аԛыртуа, ашәануа ҳәсаԛәа рнапы ашьа ахьтата ахәыҷԛәа рыматәаԛәа аӡы рхьыршаны ишыргоз, (уи еиҭалҳәон зыблала избаз ҧхәыс быргк).

Ауаԛы иуаԛра ицәыӡыр агыгшәыг ҧсымҭә деицәахозаап.

Арҭ ахҭыс ҕаасҭаԛәа ауаԛытәыԛса иҵарҳәозар ауп аҧсҭазаара еиҳау беиара, мал шыԛам. Ауаԛы даныхәыҷу инаркны амилаҭ еилыхра ҟамҵакәа ауаԛы бзиа ибара шилааӡатәу. Ишҧабзиоу усеиҧш иааӡоу ауаа ракәызҭгьы атәыла ахагыларахь инеиуа. Дызмилаҭзаалак ауаԛы дуаԛуп. Зегьы дгьылк ауп ҳахьыԛәынхо, зегьы дунеик ауп ҳазну.

Сынтәа Освенцим ахаԛәиҭтәра амш ахьазгәарҭоз Урыстәыла аапҳьара рырымҭаӡеит, Асовет Ар шракәызгьы уи алзыршаз. Абас иԛоуп «еицакра зԛәым», жәынгьыҕәангьы адунеи зегь зымҕехазкырц иашьҭоу Америка ахаҕәсахьа. Аха аиаша аӡыхь бзиа иаԛызоуп, иага амԛа укыргьы мышкызны амԛа аҧшаауеит.

Наира САБЕКИА

Ауаҩи уи изанааҭи

Зҿабызшәаагьы хәшәу аҳаҟьым

Иҟалап сиашамзаргьы, аха сгәы иаанагоит исыҟәшаҳаҭхогьы ҟалап ҳәа... Иаҳҳәа-ииаҵа, зегьынцьареиҧш, зус здыруа аҳаҟьымцәа бзиаҟәагьы рацәаҩым. Сара сгәаанагарала, аҳаҟьым бзиа ҳәа ишьоу ауаҩы – уи изанааҭ адырра иацзароуп хымҧада, ауаа рызнеишьа – аҿабызшәахаа, урҭ ррыцҳашьара, рҭагылазаашьа аилкаара. Ажәакала, аҳаҟьым идырра инаҷыдангьы, иҿабызшәа хәшәызароуп, згәабзиара ҭышәынтәалам ачымазцәа аҳаҟьым игәра ргартә аҭагылазаашьа аҧҵара илшозароуп. Ҳәарада, уи зегьы ирылшом, аха зуаҩытәыҩсатә ҟазшьа бзиаҟәеи ззанааҭтә дырра ҵаулаҟәеи рыла аҳаҟьым бзиа ҳәа ҳауаажәлар рыҩнуҵаҟа зырҿхәаҧхьыҵ лассы-лассы иуаҳауа, изызгәдуны зыҵбахә рҳәо дыруаҵәкуп Санкт-Петербург аҟалаҟь аҟны С.М.Киров ихьҵ зху Арратә медицинатә Академиа (азанааҭ «Ахәшәтәраус») ахырхарҭала 2015 шыҟәсазы, 6-шыҟәсатәи зҵара хыркәшаны зыҧсадгьыл ахь ихынҳәыз, Агәыҵера аҳаблаҿы, Арратә хәшәтәырҭа аҟны аҳаҟьым – хирург изанааҭ ала аинтернатура иахысуаз, аҭыхәтәантәи аамҭазы, 3-шыҟәса инарзынаҧшуа инеиҧынкыланы, Ареспубликатә хәшәтәырҭа аҟны агәы-датә хирург ҳәа аус зуа, ахатәы лабораториатә диагностикатә клиника «Лабквести», ааигәа Аҧсны иаартхаз, хаҭала зыҵбахә ҳамоу аҳаҟьым напхгара ззиуа адаҟәа алазерла рыхәышәтәра, МРТ аклиникаҿы ааҧсарак инмырҧшкәан ззанааҭтә уалҧшьа назыгҵо Анри Арнауҭ.

«Ажәа ахы умҳәакәан, аҵыхәа узҳәом» рҳәоит. Аҵыхәтәантәи аамҭазы, хаҭала, урҭ ацәаҳәаҟәа равтор, ахәышәтәырҭаҟәеи аҳаҟьымцәеи лассы-лассы сырҭаалар акәхеит. Знык ауаҩы агәамбзиара анизцәырҵлак, уаанҵа «дыҧәҩәаҟацаҵа» дшыҟаз еиҧш ҟалашьа амамзаап?!

Имҵакәан исҳәоит, аҳаҟьымцәа рыгәра агара шысцәыуадаҩыз, уажәгьы иналак-аалакны ауп рыгәра шызго. Аха, шыҟәсык аҧхьа, адунеи зегь зымҿехазкыз ачымазара «ковид 19» исззынажьыз ахҟьа-ҧҟьаҟәа рымшала, Анцәа имчала, «актемра» ҳәа изышьҭоу ахәшә ацхыраарала сеиҟәырхара зылшаз аҳаҟьымцәа, иахьа уажәраанҵа сыхәышәтәра, сгәабзиара ашьаҟәыргылара рылымшакәан иааиуеит. Урҭ шьҭраҟәланы, досу иара итәала, сыхәшәтәра иалагоит. Нас, «ани иахь бца, ари иахь бца» ҳәа, «снеигәыдҵа-ааигәыдҵо», «ани акәзар ҟалап, ари иахҟьазар ҟалап ҳәа ҳашгәыҧуа, аамҭа амала иганы, «сыҟәрышь хәыҷҟәагьы» баша аҵы инҵаҧсаны, лыҵшәада ҳааидыҵуеит.

«Аҵәыҵ зцәыҵыз шә-гәнаҳак имоуп, изҵаз – акы» ҳәа аҧсуаа ражәа иалаҵаны ишырҳәо еиҧш, аҳаҟьымцәеи сҵынхаҵәеи «сшьаҟәдырҟьеит». Ашьҭахь аҵәымкәан-ҩыцьамкәан зыгәра згоз ауаа даара исымадырҿхәаз Анри Арнауҭ иахь схы сырхеит. Аха, уи иахь анеира ус имариамхеит, зны аҧсшьарамшкәа срыҟәшәеит, мызкы сшизыҧшыз, аусура данҭыҵгьы агәаран иҟәгылаз, аҳаҟьым иахь анеиразы заа ашәҟәы зҿеанызҵахьаз ачымазцәа рацәаҩхеит. Изулак Анри Арнауҭ иахь анеира слахьынҵахеит. Аиашазы, ирацәаҩымзаргьы, сзыниахьоу аҳаҟьымцәа рахьтә ҳаҭыр зҟәысҵо, уимоу, аиҩызара ҳабжьаланы, исҩызцәахаз аҳаҟьымцәагьы ыҟоуп. Урҭ зегьы дызлареиҧшымыз даҿа ҟазшьа ҷыдарак идызбалеит Анри Арнауҭ. «Шәзыргәамҵуазеи?» ҳәа азҵаара исиҭаз аҭак аҵыхәтәаныҵа аҟаҵара сахьымгҵакәан, аҭамзаара шьҭаҵо сажәа ааҿахиҵәан, «шәара сара сахь ус шәымаҵам» иҳәеит. Уи аханатәгьы иҧышәеи идырреи дырмеижьакәан иихәышәтәуаз ачымазцәа сышреиуамыз шеиликаазгьы, саргьы «сгәы сырҭынчырц, инагҵаны агәра згарц азы», хәҭа-хәҭала зегь сзеиҵеиҳәеит зыгәҩара сымаз ачымазарахь сзыцәшәаша акгьы шыҟам шьаҟәзырҧәҧәо, иҵанакуаз агәаҭарақәа зегь мҩаҧганы, абжьгара азы снеизшәагьы, иахәҭаз ахәҧса смыршәаҵакәан соуишьҭит. Амҩахь, сгәы иҵысҳәаауан, иагьҵьасшьон, Анри ихымҩаҧгашьеи идырреи. Уи сихәышәтәызар аҟара насыҧ сыманы схы сшьон аҿены, ҧыҭҩык «сышдыргәаҟуаз» еиҧш акәымкәан, иаартны аиаша ахьиҳәази, иахьидырызи, иара ииамҭеи сара саамҭеи дахьреиҷаҳази рзы. Анаҩс, баша «ибзырҵы» шырымҳәоз инагҵаны агәра згеит, иара изкны аҩрагьы агәаҳәара сызцәырҵит. Анри хыҵьара аусура еилеигҵоит, даара деилахоуп, аха иага ус шакәугьы, аамҭа ҧшааны ҳаиҿцәажәара даҟәшаҳаҭхеит.

Аҳаҟьым изанааҭ залихыз, хаҭала ада чымазара ахырхарҭа залика-аз, уахь дхьазырҧшыз еилыскаар ҵтахын. Ҳаиҿцәажәараан азҵаара иахҭаз, аҭак ҟаҵо иазгәеиҵеит рышьҭраҿы аҳаҟьымцәа шыҟам, уи азанааҭ идызгалоз, уахь дхьазырҧшуазгьы дышрыҟәымшәаз. Уи дахьиз-дахьааҵаз, Лыхнытәи абжьаратә школ аҟны аҵара аниҵоз, аиҳабыратә классҟәа рҟны абиологиа, анатомиа уҳәа амаҭәарҟәа данырхысуаз ауп аҧхьаҟа аҳаҟьым изанааҭ алхразы агәаҳәара аниауз.

«Санкт-Петербургтәи Арратә медицинатә Академиа аҟны аҵара аныстҵоз аҧшьбатәи акурс аҟны саннеи анеирохирургиа сгәы азыҳәон, аха нас, лакҩакрада агәы-датә хирургиа ахырхарҭа алысхит. Мышкгьы сахьымхәыц аҳаҟьым изанааҭ ахьалысхыз, ҷыдала, агәы-датә хирургиа ахырхарҭала аус ахьызуагьы. Акызаҵәык ҩаҧхьа ахырхарҭа алхра разҟыс исымазҭгьы, иахьа аус злазуа азанааҭ хазырҭаааув (Эндоваскулярная хирургия) ҳәа изышьҭоу алысхуан», – дҳаҵәажәон аҳаҟьым.

Анри Арнауҭ аҳаҟьым-хирург ҳәа Аҧсны аинтернатура данахыс ашьҭахь, 2016 шыҟәса рзы Санкт-Петербург Арратә медицинатә Академиа аҟны, агәы-датә хирург изанааҭ ала аординатураҿы иҵара иацитҵоит. Ҩышыҟәса аординатураҿы иҵара ахыркәшара аамҭазы 2018 шыҟәса рзы иара уи Академиа

аҩнуҵҟа 3-5 мзы рыла аультрабжьытә диагностика аҟаҵашьа, ашьаҟәыргылашьа иҵеит. Изанааҭ змоу зынҵа хҩык роуп иҟоу.

Анри раҧхьа хаҭала имҩаҧигаз аҧҟара игәаларшәо иҳәеит ахәбатәи акурс аҟны аҵара изырҵоз аҳаҟьым диваргыланы ихала иуадаҩу аоперациа (флебэктомия) захьҵу шыҟаиҵаз, аха еиҳа игәалашәараҿ инхаз иуадаҩыз, Агәыҵератәи Арратә хәшәтәырҭаҿы аус аниуаз, ихала имҩаҧигаз «акьатеилашә» аҧҟара ауп.

«Аҳаҟьым иага аҧышәа имазаргьы, аҧҟараан еснагь игәы хыҭхыҭуеит. Аоперациаҟәа еиуеиҧшым. Иусура аамҭазы, ицәырҵыр алшоит дыззыҧшым ауадаҩра, убри аҟнытә, игәы каршәны ахымҩаҧгара азин имаҵам, зегьы дырзыхиазароуп, ицәырҵуа аҭагылазаашьа уадаҩ алҵшьа иҿаҟәиршәароуп, илиршароуп.

Иара аоперациа аҟаҵара аамҭа ааиаанҵа еидихәыцлароуп, иусушьа аплан иҵбароуп, иаҳҳәап, аҧҟара ашьҭахь ачымазаҩ ашьабара далагар уи аанкылашьа дазыхиазароуп» – ҳәа аҳаҟьым иусура иацу аҭакҧхыҟәра ҳаилыркааув дҳаҵәажәон зус ҧсыцҟьала иазнеиуа аҳаҟьым ҿа Анри Арнауҭ.

Ҳаиҿцәажәараҿы уи инаҵшьны иазгәеиҵеит аҳаҟьым – ауаҩы иҿаҧхьа иду ауалҧшьеи аҭакҧхыҟәреи даара ишыҳараку.

«Хаҭала, сара сзы ихыҟәкы хаданы иҟоу «ачымазаҩ игәабзиара аицәамтәра ауп,» – иҳәеит уи.

Анри иажәаҟәа рыла, 5-шыҟәса рыҩнуҵҟала 300 аоперациа инеиҳаны иҟаиҵахьеит. Аҧсны, Ареспубликатә хәшәтәырҭа (агәы-датә хирургиа) аҟәша аиҳабы Радион Абҕаҵьи иареи еизҵаалоит, Анри излеиҳәаз ала. Аха, ари ахырхарҭала аҳаҟьымцәа ахьырацәам, узҿыҧшуа Аҧсны иахьыҟам аҟнытә, аусура ауадаҩра аҵоуп ҳәа азгәеиҵеит уи.

Аҳаҟьым дазхьааны далаҵәажәеит иахьа уажәраанҵа иахәҭоу амедицинатә маругаҟәа, ашьаҟәгылаҟәа ахьыҟам иахҟьаны агәы иадҳәалоу аҧҟарақәа шырзымҩаҧымго. Уи иахҟьаны зыҟаҵара алымшо аоперациаҟәа шыҟәсык ахьтә 4-5 Санкт-Петербург иҩызцәа ирҭо ааҧхьарала, иидыруа ихамышҭырц иҧышәа аизырҳараз уахь дцаны еиуеиҧшым аоперациаҟәа ҟаиҵоит – шунтирование ҳәа изышьҭоу.

Ареспубликатә хәышәтәырҭа аҟны агемодиализ аҟәша ахь инеиуа, зҷаҷақәа ишахәҭоу аус ззымуа, ҭагылазаашьала еиуеиҧшым ачымазцәа урҭ хазы ацхыраара риҵоит аҳаҟьым. Анри, урҭ «фистула» рзыҟаиҵоит.

Ахатә клиника «Лабквест» аҟны Анри Арнауҭ ачымазцәа аконсультациаҟәа рзыҟаиҵоит, иара убас УЗИ агәаҭарақәа мҩаҧигоит, уи алагьы ачымазаҩ ихьуа шьаҟәиргылоит.

Ҩымз раҧхьа иаадыртыз, хаҭала иҵьабаа адуп напхгарагьы зиҵо МРТ аклиника. «Ари ахырхарҭа ҷыцуп Аҧсны азы, ачымазаҩ ахәышәтәырҭа ашьҭаҵара иҟәмыршәакәан, дҧымҟаҵакәан, аоперациа излеиуеиҧшым ала ҩажәа минуҭ инаркны, еиҳа ианыуадаҩу саатк аҩнуҵҟала лазерла ада ахәышәтәра аоперациа мҩаҧысуеит. Уаанҵа ари аоперациа аҟаҵаразы, ҳауаажәлар Аҧсны анҭыҵ ицар акәын, шьҭа аҭагылазаашьа ыҟоуп аҭыҧан иҟарҵартә», – ҳәа дазгәдуны иаҳзеиҵеиҳәон аҳаҟьым.

Ҳаиҿцәажәараан излеилаҳкааз ала мызкахьтә хынтә-ҧшьынтә Ареспубликатә хәшәтәырҭаҿы ацҭаҧшьара иҟәшәоит Анри, иара ихырхарҭала ацхыраара анырҭаху, аоперациаҟәа рахь даарыҧхьоит лассы-лассы. Аныҳәаҟәа раангьы, аҧсшьара мшҟәагьы ахәшәтәырҭаҿы, аусураҿы ианихиго рацәоуп. Абасала, аҩны аасҵа аусураҿы еиҳа дыҟоуп.

«Даара сааҧсоит, аҳаҟьым иазанааҭ даара иуадаҩу занааҭуп, аха хаҭала, сара аҳаҟьым-хирург изанааҭ аҟны ада ҷьаргьы схы збаҵом», – иҳәеит Анри.

30 шыҟәса ирҭагылоу аҳаҟьым ҿа Анри Арнауҭ ихатә ҩыза Лиа Дел-ҧҳа лакәзаргьы аендокринолог изанааҭ ала лҵара иацылҵоит аординатураҿы. Ҩыцьа аҳаҟьымцәа ҭаацәак аҟны ианеиҟәшәо иҟалап еиҳагьы еилибакааузар, аусураҿы уеизгьы еицуп, рус акуп.

Ҳаиҿцәажәара хыркәшо Анри ҳиазҵааит, иага имаҷзаргьы аҧсшьара аамҭа имоу шихиго азы. Уи ҳазҵаара аҭак ҟаҵо иаҳзааиртит даҿа маҵак. «Ашьапылампыл схәыҷаахыс бзиа избоит, сазҿлымҳауп, «аполе дуҟәа» рҿгьы сыхәмаруан, уажәгьы уи абзиабаҩцәа ргәыҧ салоуп, аамҭа ансымоу ашьапылампыл срыцыхәмаруеит сҩызцәа», – иҳәеит ахирург.

Аҭакҧхыҟәра ду зцу аҳаҟьым изанааҭ аҿы аихьҵара бзиаҟәа аазырҧшуа Анри Арнауҭ, ашьапылампыл ахәмарраҿгьы аҟәҿиарақәа игхарым ҳгәанала. Хаҭала, уи амедицина аганахьала имоу агәҭаккәеи агәаҳәарақәеи рынаҵараҿы изыҧшызааит иреиҳау аиааирақәа.

Алиса ГӘАЖӘ-ҦҲА

Аҧсны Жәлар Реизараҿы

Аҧсны Жәлар Реизара Аиҳабы Лаша Ашәба Жәлар Реизара аилакҟәа рхантәаҩцәа алархәны аилацәажәара мҩаҧигеит. Иара убас аилацәажәара иалахәын Жәлар Реизара Аиҳабы ихаҭыҧуаа Фазылбеи Аҩзбеи Асҭамыр Аршбеи.

Аиҧылара иалахәыз рылацәажәеит ҳазну ашыҟәс азы иарбанзаалак аилак азакәанрҿиаратә усура апланкәа. Иара убас ирылацәажәеит иахьа ҳажәлар ргәы иҵхо хра злоу азҵаарақәа.

Архәҭаҟәа разыҟаҵаразы

Аҧсны атәылахьчара Аминистрраҿы еихыршьалеит 2023 шыҟәса ианвар азы архәҭаҟәа разыҟаҵара иазкыз аусмҩаҧгатәкәа, – иианацҳауеит Аминистрра асаит.

Арбҵьар Мчкәа рштаб хада аиҳабы, аинрал-леитенант Владимир Савченко инапхгарала имҩаҧысуаз аусмҩаҧгатә рхы аладырхәт атәылахьчара министр ихаҭыҧуаа, атәылахьчаратә усҳәарҭа аусбарҭаҟәа, аҟәшаҟәа, аматҵзураҟәа реиҳабацәа, архәҭаҟәа ркомандирцәа, амедицинатә маҵзура анапхгаҩцәа, аҟьалаҟьҟәеи араионҟәеи рырратә комиссарцәа.

Ажәахәҟәа ҟарҵеит арратә комендант, аҧшыхәра аиҳабы, аҿазыҟаҵаратәи аморал-психологиатәи зыҟаҵара аусбарҭа аиҳабы, Аҧсны арратә комиссар.

Иара убас ирзыҵырҩын арратә, аҿеизгаратә зыҟаҵара аусмҩаҧгатәкәа рынагҵаразы, иҟәыргылоу ауснагҵатәкәа ралыршаразы архәҭаҟәа ркомандирцәа ражәахәкәа.

Аҧсны Арбҵьар Мчкәа рштаб хада аиҳабы ҭабуп ҳәа реиҳәеит имҩаҧыргаз аусуразы. Уи азкын атәылахьчара арҕәҕәареи архәҭаҟәа разыҟаҵара аиҕьтәреи. Аихшьалакәа ҟаҵауа, уи иҟаз рыхшыҩ азишьҭит арратә, аморал-ҧсихологиатә зыҟаҵара аусмҩаҧгатәкәа хаҭабзиарала ишынагҵаз.

Ашьаҟәгыла ҷыц

Ареспубликатә хәышәтәырҭаҿы рхатәы биуҵьеттә малкәа рыла иаархәеит 1 миллионки 133 нызкь маат иаҧсоу алабораториеи аҳәса рконсультациеи рзы ашьаҟәгыла.

Ари ашьаҟәгыла рхы иадырхәоит аоперациа ззыруа, иҧырҟауа ахьышьҭоу уҳәа апалатакәа рҿы, иара убас рхы иадырхәоит ахирургиа, ахаҧыцхәышәтәра, ахшараиура аҟәшакәа, ииз ахәыҷкәа ирызку аҟәшакәа рҟны.

Абри инавергыланы, Арсепубликатә хәышәтәырҭа анапхгара иаархәеит аелектронтә микроскопкәа 7. Урҭ рыла еибырҵеит амедицинатә усҳәарҭа алабораториакәа 3.

Аус зуа аҧгала иоуроуп

Иахьатәи аамҭазы ақыҭанхамҩаҟны еихьӡарақәас иҟоуи проблемақәас ицәырҵуеи реилкааразы ҳара ҳцҿцәажәеит Аҧыза-министр актәи ихаҭыҧуаҩ, ақыҭанхамҩа аминистр Беслан Ҷьопуа. Зегьы раҧхьаӡа иргыланы уи дазааҭгылеит абар уажәшьҭа ҩышықәса инарзынаҧшуа ақыҭа нхамҩа ашьҭыхразы аус здыруло апрограмма. 2021 шыҟәсазы уи иазоужьын100 миллионк мааҭ. 2022 шыҟәсазы акәзар, иара убас даҽа 100 миллионк мааҭк. Ари апрограмма апроектҟәа рахь иаҵанакуеит аҵиааӡара, арахәааӡара, аҧсыӡааӡара уҳәа убас егьырҵгьы.

Ақыҭанхамҩа аминистр Беслан Ҷьопуа иажәаҟәа рыла, 2021 шыҟәсазы апрограмма инақәыршәаны иаартын ақыҭанхамҩа аалыҵқәа аус рыдуларазы анаплак маҷқәа быжьба. Иара убасгьы ацхыраара рыҭан анаплак маҷқәа 5. Уи иабзоураны 73-ҩык ауаагҧсыра усурҭа ҭыҧла еиҟәыршәан. Уи ахарҧь иартәеит 37 482 743 мааҭ. Абаҳчаҟәа рзыҳәан 82 гектар адгьыл ҿыц ахархәара аиоуит. Иара убасгьы еиҿкаан аутраҭых ааӡаразы арҧхарҵаҟәа 3. Ииаидкыланы ари аус знапалаку ауаагҧсыра 80-ҩык инарзынаҧшуеит. Уи иаҟәырхарҧьуп 26 713 440 мааҭ.

Арахәааӡара иадҳәалоу апроект дазааҭгыло, ақыҭанхамҩа аминистр иазгәеиҭеит 2021 шыҟәсазы ақәшаҳаҭра шрыҭаз 19 проект, 8 475 000 мааҭ рыхә. Урҭ рахьынтә апроектҟәа ҩба инарыҟәыршәаны аҭыҧантәи ауаагҧсыра рҟны иаахәан арахә. Уи иартәеит 1 555 320 мааҭ. Ииаанхаз егьырҵ жәибжь проект рзы Ҭаҭарсҭан арахәааӡара знапы алаку афирма «Тауруси» ақыҭанхамҩа аминистрреи ирыбжьарҵаз аиҟәышаҳаҭра инақәыршәаны иазгәаҭан шьҭрала ибзиоу арахә хы Аҧсныҟа раагара.

Беслан Ҷьопуа иажәаҟәа рыла, иаҳхысыз ашыҟәс февраль мзазы аиҟәшаҳаҭра инақәыршәаны Аҧсныҟа иааган 74 хы арахә. Убри аан арахә Аҧсны ииаанӡа ирхыргаз амҩа дааразӡа аҧырхага рнаҭеит, иҟалеит иҧсҟәазгьы. Убри азы Аҧсны ақыҭанхамҩа аминистрра адырра рырҵеит афирма «Таурус» арахә ироуз ааха азы. Ашәҟәқәа еиҟәыршәоуп Аре-спублика Ҭаҭарсҭан Арбитражтә зӡбарҵа ашҟа, афирма «Таурус» аиҟәышаҳаҭра инақәыршәаны ахыдҵақәа нанагӡарц азы.

Ақыҭа нхамҩа аминистр иажәаҟәа рыла, 2021 шыҟәсазы аҧсаатәааӡаразы адгылара роуит апроектҟәа 9, аҧсыӡааӡаразы – проектк. Ииаидкыланы раионла иаҳгозар, ари ашыҟәс азы Гагра араион аҟны адгылара аиоуит апроектҟәа 8. Гәдауҭа араион – 18 проект, Аҟәа араион – 6 проект, Гәылрыҧшь араион – 12 проект, Очамчыра араион – 39 проект, Тҟәарчал араион – 5 проект, Гал араион – 3 проект.

Ақыҭанхамҩа аҿиара иазку апрограмма иацҵо, 2022 шыҟәсазы иара убасгьы адгылара роуит 162 проект. Беслан Ҷьопуа иажәаҟәа рыла, рагҧхьаӡа ари апрограмма аусура ианалага иҟан рацәак агәра зымгоз. Аха уажәшьҭа алҵшәаҟәа рбо ианалага, ахалархәра зҭаххо рхыҧхьаӡара рацәаҩхо иалагеит. Иара убасгьы Беслан Ҷьопуа иазгәеиҭеит апрограмма иаҵанакуа апроектҟәа рынагӡаразы ишаахәааз атехника маҷ. Уи рыҭан апроект иалахәыз, зусураҿы изҭахыз ауаагҧсыра. Иара убасгьы иаахәан имаҷымкәа ахәшәкәа. Аҟәа ақалақь Ҷанба имҩаду аҟны иҟоу аветеринартә лабораториазы иаахәан амаругақәа. «Ақыҭанхамҩа ашьҭыхразы ари апрограмма рацәак ацхыраара ҧәҧәа азыҟамҵозаргьы, алҵшәа бзиаҟәа аанашьҭуеит. Иашоуп, 100 миллионк аҧара иалуршо даара имаҷуп ари аус аҿы. Аха убри ҳаҿҭагӡаны апрограмма анагӡара ҳаҿуп. Ауаагҧсыра рнапаҟны аҧара рымҭакәа, дара иҳадыргало апроектҟәа рҟны ахархәараз ирҭаху амаругақәа зегьы аахәаны ираҳҵоит. Нас дара аҵьабаа адбаланы иҟарҵо рус

алҵшәаҟәа анырбалак, иҵегьы агәацҧыҳәара рызцәырҵуеит», – иҳәоит ақыҭанхамҩа аминистр ҳаиҿцәажәараҿы.

Дааразӡа ауаҩы игәы иахәаратәы иҟоу усуп Гәылрыҧшь араион аҟны апрограмма иҭагӡаны адгылара зауз аҧсаатәааӡара иадҳәалоу апроект алҵшәа бзиаҟәа ахьаанашьҭуа. Уаҟа, хәышә инареиҳаны аҭирахь инаргаша аҧсаатә рааӡахьеит. Ари аус рнапы алакуп хҧа-ҧшьба ҭаацәара. Иара убасгьы Тҟәарчал араион аҟны иаартуп анаплакы, араса аус ахьадыруло. Гәдоуҭа араиони Гагра араиони рҟны акәзар, иаартуп амандарин, ахәырма, алаҳа уҳәа шамахамзар шәыр хкыс иҟоу зегьы, аҧсуаа ҳзышьцылахьоу алаҳарҩеиҧш иахьыҟарҵо анаплак маҷқәа. Уи аалыҵ аҧсшьаҩцәа дааразӡа пату рзақәуп.

Аминистр иажәаҟәа рыла, иара убас раионцыҧхьаӡа ирацәоуп ашәырқәа ахьеиҭарҳаз. Урҭ рахь иаҵанакуеит Ҭыркәтәылатәи акакан. Уи даара ибзиоуп ҳәа иҧхьаӡоуп. Иара убасгьы угәы иахәаша акы акәны иҟоуп Кәтол ақыҭаҟны ачаи плантациа еиқәырханы, иахьа аус ахьадыруло. Урҭ ацхыраара рыҭаразы х-миллионк инацны изыхшәааз амаруга рзааган. Иахьа уи анаплакы аалыҵ Аҧснытәи аҵьармыкьахь ицәырҵхьеит. Ажәакала, 2021-2022 шыҟәса иҭагӡаны ақыҭанхамҩа арҿиаразы апрограмма аҟны 253 проект анагӡара аиуит.

Хымҧада, асеиҧш апрограммаҟәа, апроектҟәа имаҷзаргьы ауаагҧсыра ацхыраара рнаҭоит. Аха убри аан, ауаа рнахандеи ахә амамкәан, ирзымҭиуа ианырцәыбжьысуа дааразӡа ирацәоуп. Абри инадҳәаланы Беслан Ҷьопуа иазгәеиҭеит иахьа дааразӡа ишыуадаҩу Урыстәылатәи аҵьармыкьа аҟны аконкуренциа аҟаҵара. Уи иажәаҟәа рыла, хымҧада, иҟазар акәын анаплак дуқәа аҳәаа ирзахымгаз аалыҵ наганы иахьрыдыркылаша. Аха иахьатәи аамҭазы уи аҩыза алшара амаӡам аҳәынҵқарра.

Еилкаауп иахьа адунеи зегьы аҟны имҩаҧысуа ахынҵа-ҩынҵарақәа Аҧсны анырра шанаҭо, аекономикаҿ, анҵыцтәи аҵьырмыкьаҿ, иара убасгьы аҳәааҿы. Аха анхаҩы ақыҭаҿы данынха ихы зланыҟәиго ҳәа ииаирыхуа, амандарина, араса, ахәырма зҳәаз еиҧш изымҭиир, иҵьабаа ахәҧса имоур, игәы азыҳәоума уи адырҩашыҟәсан иусура ацҵара!? Тоннала аҿаҩра ҭазгало анхаҩы Аҧсны анҵыц ианизымҭи, аҭыҧантәи аҵьармыкьаҿ уи ҭишьа имам. Ақыҭанхамҩа аминистр дыззаҭгылаз апограмма хымҧада ацхыррара рнаҭоит ақыҭа уаагҧсыра. Аха уи зынӡа имаҷзоуп. Ауҩы аҵьабаа аниба, даныхандеи, аҧгала иоуроуп, сдырҿхәандаз ҳәа аус имуазар!

Ш.ТОРЧУА

Апенсиатә фонд аҟны

Алҵшәа бзиаҟәа ирзыҧшуп

2022 шыҟәсазы Аҧсны Апенсиатә фонд ала апенсиаҟәеи, ацхыраагӡаҟәеи, иҵегьы аҧарашәарақәеи рзы иоушьҭын 1 миллиардки 276 миллиони 933, 5 нызкь мааҭ. Ари 2021 шыҟәсазы аасҭа 76 миллиони 513 5 нызкь мааҭ рыла еиҳауп, иҳәеит Аҧсныпресс аҟны Апенсиатә фонд аиҳабы Денис Гәыларыа.

«2022 шыҟәса аҩнуҵҟала Апенсиатә фонд ахь инеит 1 миллиардки 200 миллиони 54, 5 нызкь мааҭ аҧгаҧсатә хәҭалагалаҟәа. Ари иҳаҩсыз ашыҟәс аасҭа 161 миллиони 556, 2 нызкь мааҭ рыла еиҳауп. Ареспубликатә биуҵьет аҟынтәи алагалаҟәа идыртәеит 160 миллион мааҭ. 2022 шыҟәса декабр азтәи адырраҭарақәа рыла, апенсиаҟәеи ацхыраагӡаҟәеи роуеит 49 528-ҩык, ари 2021 шыҟәсазы аасҭа 1 011-ҩык рыла еиҳауп», – иҳәеит Гәыларыа.

2022 шыҟәсазы апенсиаҟәа ирыцҵаны иршәауа иартәеит 307 миллиони 682, 9 нызкь мааҭ, ари иҳаҩсыз ашыҟәс иадкыланы 990 миллиони 670 нызкь рыла еиҳауп.

Афонд анапхгаҩы излеиҳәаз ала, инацҵаны аҧарашәарақәа зыдҳәалоу убри ауп, 2021 шыҟәса октиабр азы 10 категориак рпенсиаҟәа инацҵаны рызшәара арбан.

2021 шыҟәса алагамҭазы аҧарашәарақәа рганахьала аиҵахарақәа мызкы еиҳан, 2021 шыҟәса ахь ииасыз ауалқәа реиҵцалыҵ иартәеит 97 миллиони 50, 1 нызкь мааҭ. 2022 шыҟәса алагамҭазы аиҵахарақәа идыртәоз мызкы акәын», – иазгәеиҭеит Гәыларыа.

Апенсиатә фонд аҟны алҵшәа-бзиаҟәа ирзыҧшуп 2023 шыҟәсазы.

Ҳазну ашыҟәс азы Апенсиатә фонд аҟны алҵшәа бзиаҟәа ирзыҧшуп.

Ҳазну ашыҟәс азы афонд абиуҵьет иартәоит 1 миллирдки 480 миллиони 308, 3 нызкь мааҭ. Ари иҳаҩсыз ашыҟәс иадкыланы 174 миллиони 292 1 нызкь мааҭ рыла еиҳауп.

«Ианвар 24 азы ианвартәи апенсиаҟәа, ацхыраагӡаҟәа уҳәа ҧарала еиҟәыршәан. Уи иартәоит 104 миллиони 356, 9 нызкь мааҭ», – еихишьалеит Гәыларыа.

Алаҳәара

Аҭҵаарадырразы Гь. А. Зиӡариа ихьӡ зху Аҧсны Аҳәынҵқарратә премиазы Акомиссиа апремиа аиуразы аконкурс шаарту рыланаҳәоит.

Гь.А. Зиӡариа ихьӡ зху Аҳәынҵқарратә премиа ранашьахоит агуманитартәи аҧсабаратәи ҭцаарадыррақәа рҿы иалкаахаз, ауаажәларратә зхаҵара ҭбаа зауз, Аҧсны Аҳәынҵқарра аҭҵаарадырра аҿиараҿы лагала дуны иҟалаз аусумҭақәа.

Аҳәынҵқарратә премиа аиуразы иқәыргылазарц алшоит ифундаменталтәу аҭҵаарадырратә усумҭақәа реиҧш, иреиҳау аҵараиурҭақәа рзы иаҧҵоу аоригиналтә рҵага шәҟәқәагьы, амала урҭ арҵага шәҟәқәа дара аҧызҵаз авторцәа ртеориатә ҭцаарақәа шьаҭас ирымазар.

Аҳәынҵқарратә премиазы иқәыргылазар ҟалоит аҵыхәтәантәи хышыҟәса рыла (2020–2022) акьыҧхь збахьоу аусумҭақәа.

Аҳәынҵқарратә премиа аиуразы аусумҭақәа рыҟәыргылара азин рымоуп аҭҵаарадырратә усбарҭақәеи аиҳабыратә ҵараиурҭақәеи рколлективқәа.

Гь.А. Зиӡариа ихьӡ зху Аҳәынҵқарратә премиа аиуразы Акомиссиа аусумҭақәа аднакылоит жәабранмза 1 инаркны лаҵарамза 1-нӡа абри аҭыӡҭып ала: Аҟәа ақ., акад. Н.И. Марр имҩа, 9, Аҧсны аҭҵаарадыррақәа Ракадемиа, Гь.А. Зиӡариа ихьӡ зху Аҳәынҵқарратә премиа Акомиссиа.

Аконкурс алахәхаразы иаҭаху адокументқәа:

1) аҳәынҵқарратә премиа ашьҭазааҩ инысымҩа;
2) аусурҭа аҟнытә иҟазшьарба;
3 акьыҧхь збахьоу иусумҭақәа рсиа;
4) атәылауаҩшәҟәы ахкьыҧхьлаа;
5) дыҟәзыргыло аусбарҭа ахеилак аилатәараҿы ирыдыркылаз аҧкаанҵа агәылҩаа;
6) иқәыргылахо аусумҭа (хә-екземплиарк);
7) иқәыргылахо аусумҭа арецензиа ацзар бзиоуп;
8) аусумҭа ыҟәзыргыло аусбарҭа аҟынтә амҩаҟәцаратә шәҟәы.

Ицәырҵуа азҵаарақәа реилкаара шәылшоит абарҭ аҭелқәа рыла: +7(940)728-03-44; +7(840)226-77-13.

Аҭҵаарадырразы Гь. А. Зиӡариа ихьӡ зху Аҧсны Аҳәынҵқарратә премиа анашьаразы Акомиссиа

Аҟазара

Геннади Барцыц хаҭалатәи ицәыргақәҭа

Ажьырныҳәа ҽажәи хәба рзы Аҧсны асахьаҭыхыҽцәа рзы ҽнызкьи ҽажәихҧатәи ашыҟәс ҳҭалеижьҭеи ирагьхьатәиу ацәыргақәҭа аатит Аҟәа. Аҧсны зҽеаҧсазтәыз асахьаҭыхҽы Геннади Барцыц хаҭалатәи ицәыргақәҭа асахьаҭыхыҽ хынҽажәи жәохә шыҟәса ихыҭра иазкәуп. Еицырдыруа арҿиаҽы аҭыхәтәантәи хаҭалатәи ицыргақәҭа Аҧсны имҽаҧысит зҟьи жәшәи ҧшьынҽажәи жәаҽа шыҟәса рзы. Уи аахыс уаҳа еизакны иусумҭақәа цәыримгацызт. Асахьаҭыхҽы иаҧҵамҭақәа кыдуп азалқәа ҽба рҟны, ииаидкыланы ицәыргоуп хынҽажәа усумҭа. Урҭ зегьы еиуеиҧшым ашыҟәсқәа рзыҳәан иҭыхыз роуп.

Асахьаҭыхҽы Геннади Барцыц акыршыҟәса инеиҧынкыланы Урыстәыла дынхон, иусура инадҳәаланы дызҭаахьаз Европатәи атәылақәа рацәоуп. Уи зегьы иара ирҿиара анырра ҕәҕәа анаҭеит. Уажәтәи аекспозициаҿы ицәыргоу аекспонатқәа ирылоуп Сҭампыл, Бухара, Самарканд, Узбекьиҩтан, Урыстәыла ақалақьқәеи, аҭыҧ ҧшзарақәеи аазырҧшуа аусумҭақәа. Иҟоуп аҭоурыхтә ҟазшьа змоугьы.

«Гагра акурорт аартраан Николаи Аҽбатәи иаара» зыхьзу асахьа автор ихаҭа иажәақәа рыла аҭоурыхтә ҵакы амоуп. Ари аҿыханҵатә усумҭа изныкымкәа иалыркаахьеит жәларбжьаратәи ацәыргақәҭақәа рҿы. Иара аҟазара абзиабаҽцәа реиҧш, аҭоурыхҭҵааҽцәагьы азҿлымҳауп. Аҳәааныркәтәи атематика шыҭбааугьы, ҳәара аҭахәума, аекспонатқәа раҕьырак Аҧсны ишазку. Араҟа иубоит ҳашьхаҿа, ҳзиасҿа, ҳазхыҩеаҿа, ҳмилаҭ рынхашьа, рыбзазашьа, иналукааша ауаа рпортретқәа.

Ацәыргақәҭа аартуа, Аҧсны асахьаҭыхыҽцәа Реидгыла ацәыргақәҭатә зал аиҳабы Ельвира Арсалиа арҿиаҽы иубилеитә рыцхә идылныхәалеит. Лара илҳәеит Геннади Барцыц иусумҭақәа зегьы ишырнылбаало иҧсадгыл ахь имоу агәыбылра. «Аламала иуҧылазом асеиҧш ирҵауланы ауаҽы ихаҿсахьала иҟазшьа аарҧшра зылшо асахьаҭыхыҽцәа. Геннади Барцыц иусумҭақәа ургәылархалоит. Ипеизажқәа убла рыдхалоит. Архитектуратә баҟақәа ухаҭа урҭааны иубазшәа уҟалоит. Ари ҟазара ҳаракуп», – лҳәеит лара.

Геннади Барцыц ацәыргақәҭа иаҭааз зегьы иҭабуп ҳәа реиҳәеит аамҭа ахьырыҧшаази, ажәа ҧхақәа рыла иахьихцәажәази рзы. Иазгәеиҭеит ари ацәыргақәҭа иара изыҳәан аҭакы ду шамоу. «Зҟьи жәшәи ҧшьынҽажәи жәаҽа шыҟәса рзы Прага ииатыз хаҭалатәи сцәыргақәҭақәа рцикл Аҧсны ихсыркәшеит. Уи аахыс имаҷымкәа аамҭа цахьеит, аха аихшьаалатә ҟазшьа змоу ацәыргақәҭа амҽаҧгара абыржәоуп саназыхиаха», – иҳәеит автор.

Ацәыргақәҭа иаҭааз ауаа рацәа зҿлымҳарыла ирыхәаҧшуан аусумҭақәа. Аҧсны асахьаҭыхыҽцәа Реидгыла ахантәаҽы Витали Ҵьениа иажәақәа рыла, Геннади Барцыц иусумҭақәа даҩеакы иалаҽашьазом. «Геннади Барцыц аҧсабара дазааигәоуп. Уи ихы ииирхәо аҧшшәқәа удырааҧсазом», – иҳәеит иара. Ацәыргақәҭа аартраҿы иқәгылаз Аҧсны иҟоу «Россотрудничество» ахаҭарнак Дмитри Федотов, Геннади Барцыц хынҽажәи жәохә шыҟәса ихыҭреи, акыр шыҟәса рнаҽс Аҟәа хаҭалатәи ицәыргаҭа аиҿкаареи идныхәало иазгәеиҭеит, аҟаза иусумҭақәа ҧхаррак, цәанырраК игәаҭаҿы ишцәырыргаз. «Шәара алекциақәа шәрыҧхьон сара акандидаттә диссертациа ахьысыхьчоз аҭарааиурҭаҿы, уи еиҳагьы игәахәароуп сара сзы», – иҳәеит Дмитри Федотов.

Аҧсны зҿаҧсазтәыз асахьаҭыхҽы Геннади Барцыц инысымҽа даара аинтерес аҭоуп. Иара диит 1948 шыҟәса азы Аҧсны. Ирееихәу аҭара далгеит Москва. Аҿыханҵа атәы иҭон СССР жәлар рсахьаҭыхыҽ А. Шилов иҟны. Геннади Барцыц Шилов ихьз зху Москватәи асахьаҭыхратә галереиа деиҳабуп. 1987 шыҟәса

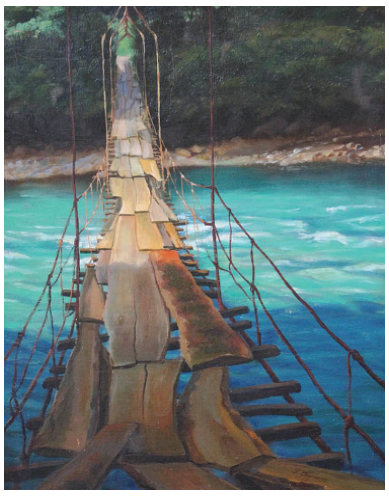

раахыс Рерих ихьз зху амузеи аиҳабы ихаҭыҧуаҽыс дыҟоуп. Москватәи апедогогикатә университет аҿыханҵеи амилаҭтә ҟазарахкқәеи ркафедра дапрофессоруп. Москвеи, Санкт-Петербурги, Прагеи, Ниу-Иорки, Парижи, Вильниуси, Мински, Бақәеи имҽаҧысхьоу ацәыргақәҭақәа дрылахәын. Иара иусумҭақәа рыхә ҳаракны иршьоит аҟазара абзиабаҽацәа. Иҿыханҵатә сахьақәа ҵәахуп амузеиқәеи, агалереиақәеи, хаҭалатәи аколлекциақәеи рҟны – Америка, Австриа, Ҭыркәтәыла, Чехиа. Аҧсны акәзар, Геннади Барцыц иусумҭақәа убарц азы алшара ыҟоуп Гагра. «Асахьаҭыхыҽцәа рыҧсшьарҭа» зыхьзу Гагра иҟоу аҧсшьарҭатә ҽнаҿы иаартуп асахьаҭыхҽы иусумҭақәа ахьцәырыгақәҭоу азал. Уи аус ауеит есҿны.

Елана ЛАШӘРИАҦҲА

Аспорт

Аиқәҧаҽ иқәҿиара

Аҧсуа аиқәҧаҽ Руслан Кәыҵниа 18 шыҟәса рҟынза ақәыҧшцәа рыбжьара абырзен-римтәи аиқәҧаразы Москва ақалақь аҟны аицлабраҿы араҕын ҧхьахәы игеит, – иианацҳауеит аҿари аспорти русҟәа рзы Аҳәынҵеилакы апресс-маҵзура.

Руслан қәҿиарала иқәгылара иабзоураны абырзен-римтәи аиқәҧаразы Урыстәыла аицлабрахь днарыҧхьеит.

Руслан дазыҟаиҵоит Москва еизгоу аҿар ркоманда азыҟаҵаҽ еиҳабы Алихан Арапханов.

Ахшыҽеилаҵара аҭахуп

Ааигәа ауаажәларратә еиҿкаара «Ахеиқәырхара» аҧшьгарала И.Ґь. Папасқьыр ихьз зху Аҧснытәи Амилаҭтә библиотекаҿы имҽаҧысит аинтеллигенциа рхаҭарнакцәа злахәыз аиҧылара. Уахь инаҧхьан ауажәларратә усзуҽцәа реиҧш, атәыла араионқәа рырҵаҽцәа рхаҭарнакцәагьы.

Аҧхьаза иргыланы аиқәшәара зызкыз ахатәы бызшәа – аҳәынҵқарратә бызшәа аиқәырхарери арҿиареи роуп. Аҧсуа бызшәа аҭагылазаашьа азы ргәааанагаракәа рҳәеит, иҟаҵатәугьы иаҽымсит: Алеқсандр Чамагәуа, Владимир Занҭариа, Алина Ачба, Шамиль Азынба, Ґәырам Ґәымба, Иури Кәыҵниа, Геннади Аламиа, Енвер Шулумба, Виачеслав Сақаниа, Ґенгиз Габуниа, Лили Ҳагба, Едуард Квираиа, Вахтанг Аҧхазоу, Валентина Габниа, Ҳаири Қәҭарба, Дмитри Габалиа, Леуард Мхонҵьиа уҳәа егьырҭгьы.

Аилаҵәажәара цәаҳәа ҟаҧшьны иагәылсуан «Аҳәынҵқарратә бызшәазы» Азакәан шаҧҵоугьы, аҧсшәа ҳәынҵқарратә бызшәаны ишыҧхьазоугьы, уи ахархәареи аларҵәареи рхаҵгылара аганахьала ахьысҳарақәа шыҟоу, ус ианца аҭагылазаашьа еиҳагьы ишуадаҽхо.

Ажәлар, амилаҭ ҧсыс ирхоу, рҧеиҧш змадоу рхатәы бызшәа ауп. Ахеиқәырхара анрылымша етноск аҳасабала ибжьазуеит. Абри иахьынзахәҭоу агәцаракра амамкәа аҭагылазаашьа шьақәгылар, ҳәарада, ашәарҭара ду иҭагылоит. Ҳажәлар шәышыҟәсала иззыҟәҧоз, рҵеицәа рыҧсадгьыл ахьчара рхы зақәырҵоз, ари адунеи аҟны аҧсуа иаҭәашьоу иҭыҧ аиқәырхаразоуп. Аҳәынҵқарра амазаара хыҟәкыс иамоугьы ҳажәлар рхеиқәырхараҿы уасхыр ҕәҕәаны ишыҟоу ашьақәырҕәҕәаразы ауп. Ҳәара аҭахума, аҧхьаза иргыланы иҭҵааны ишьақәыргылатәуп ауаажәларраҿы ахатәы бызшәа иианнакыло аҭыҧ, насгьы уи ахархәара зыҧсыҩхо, ҧынгылақәас ицәырҵуа, урҭ збышьас ирымоу амҽаҟәа. Зегьы еицырдыруеит ажәеицааира «Абызшәа аныҟам, ажәларгьы ыҟам». Ари гәеанҵагоуп, даараза узызхәыцша, ишәа-иза узызнеиша акоуп. Избан акәзар иуеилнаркааув рацәоуп.

Аиқәшәараҿы иаахтны ирҳәон ахатәы бызшәа ашәарҭара ишҭагылоу, уи инамаданы ҳажәлар рҧеиҧшгьы ашәарҭара ишҭанаргыло. Аҭагылазаашьа арҿееиразы, хымҧада, араҟа амчқәа зегьы еилаҵатәуп.

В. БААЛОУ

Аконкурс рылаҳәоуп

Аҧсны акультура Аминистрра Аҧсны Аҿыынҵьтәылатә еибашьраан ҳажәлар иргаз Аииаира 30 шыҟәса ахыҵра инамаданы аконкурс рыланаҳәеит зметраж кьаҿуи адокументтәи фильмқәа раҧҵаразы. Абри акәын изызкыз акультура Аминистрраҿы имҽаҧгаз апресс-конференциа. Аминистр Даур Аҟаҽба иеиҧш, уи иалахәын акиностудиа «Аҧсуафильм» аиҳабы Виачеслав Аблоҭиа, асценарист Ґемыр Кәакәасқьыр, Аҧсны аинвалидцәа рфонд аиҳабы ихаҭыҧуаҽ Емзар Ашуа.

Аҧхьатәи аетап азы имҽаҧгахоит аконкурс иалахәхо рарзаҳалқәа рыдкылара, аҽынтәраан – инаргзо аусумҭақәа ралҧшаара, ахынтәраан – аҽынтәраан иалҧшаахаз рыдкылара, аҧшьынтәраан акәзар, аииаира згаз ашьақәыргылара, ахәбатәи аан имҽаҧысуеит иалкаахаз афильм аҭыхра. Арзаҳалқәа рыдыркылоит февраль ҽеижәибыжьба рзынза, иалкаахо еилкаахоит маи жәаба рзы. Ихиоу афильм нагахароуп, егьдырбахоит сентиабр хәба рзы.

Зметраж кьаҿу афильмқәа рахьтә аҧхьатәи аҭыҧқәа ҽба аанызкыло равторцәа рыцҧхьаза хышә нызкь маат агрантқәа роуеит. Адокументтә фильм аҧҵаразы иалкаахо асценариа автор ҧшьышә нызкь маат агрант инаҭоит Аҧсны аинвалидцәа рфонд.

Аконкурс акомиссиа аилазааараҿы иҟоуп: Даур Аҟаҽба, Виачеслав Аблоҭиа, Ґемыр Кәакәасқьыр, Даур Логәуа, Емзар Ашуа, Занда Какалиа, Ибрагим Ҷкадуа, Ада Квираиа, Ирма Цәеиба.

Зыжәҽа ҭҟьаз

Аҟәа ақалақь апрокуратура ашьауҵатә ус хацнаркит Аҧсны Ашьауҵатә кодекс ахәҭаҷ 324 ахәҭа 1 (Аҧсны аҳәынҵқарратә хәаа изакәанымкәа ахыҵра), ахәҭаҷ 273.3 ахәҭа 2 (амассатә информациа ахархәагақәа рыла Аҧсны атерриториатә аказареи аламкьысреи реилагара иазку аусҟәа реиҿкаара) иазҧхьагәарҭауа ацәгьоура ачыдарақәа рыла Гамисониа Руслан Фамиль иганахьала. Абри атәы аанацҳауеит Аҧсны апрокуратура Хада асаит.

Ашьауҵатә ус арҵысразы ақәҵара инақәыршәааны, Аҧсны атәылауаҽ Гамисониа Руслан Фамиль-иҧа 2022 шыҟәса ииун азы «Аҧсны аҳәынҵқарратә ҳәааазы», «Аҧсныҟа аареи ацареи реиҿкаашьазы» Аҧсны азакәанқәа еилаганы, заа ихәыцны, изакәанымкәа аушьҭырҭа ҭыҧ ахьыҟамыз, адокументқәеи изыхәҭоу азини имазамкәа, аусҵҭаара иазышьақәмыргылаз ҭыҧк аҟны аҳәынҵқарратә ҳәааа дахыҵит, Қырҭтәылаҟа диасит.

2022 шыҟәса август азы Гамисониа Аҧсны атәылауаҽ Буава Даур Тариел-иҧа ихьзала иҭаҽу асоциалтә ҳа «Tik-Tok» адаҟьаҿы ианиҵоз авидеосиужетқәа рыла ииаирҧшуан Аҧсны атерриториатә акзареи аламкьысреи рҧыргаразы, Аҧсны Қырҭтәыла алаларазы мазала ааҧхьара зныҧшуаз аидеиақәа.

Ҳазну аамҭазы Аҟәа апрокуратура иара убас Гамисониа далахәны амассатә информациа ахархәагақәа рҟны егьырҭ акьыҧхьымҭақәа ргәаҭаразы аусҟәа мҽаҧнагоит.

Руслан Гамисониа дахьаарҧшу авидеоматериалқәа алингвистикатә експертизахь ишьҭуп. Уи алҵшәақәа рыла аусҵҭааҽцәа азбамҭа рыдыркылоит.

Гамисониа Р.Ф.ааанза Аҧсны Ирееихазоу азбарҭа иус азбахьан избны ауаҽшьразы, иара убас Ґәылрыҧшьтәи араионтә усзбарҭа – Урыстәылатәи Афедерациа атәылауаа ҽыцьа рцәаҧҿразы.

Аминистрра адырраҭарақәа рыла

Аҧснырпресс. Аҽнуҵҟатәи аусҟәа Рминистрра асаит аҟны икьыҧхьуп 1990 инаркны 2022 шыҟәсазынза амҽа-транспорттә хҭысҟәа ртәы зхәо астатистика. 1992-1993 шыҟәсҟәа ртәы зхәо аинформациа ыҟазам, избанзар усҟан Аҧсны жәлар Рцьынцьтәылатә еибашьра мҽаҧысуан.

Аибашьрақалаанзатәи ашыҟәсҟәа ҽба (1990-1991 шыҟәсҟәа) рыҽнуҵҟала ашәҟәы иҭагалан амҽа-транспорттә хҭысҟәа 884, иҭахеит 307-ҽык, еиуеиҧшым ахәрақәа роуит 904-ҽык.

Аибашьрашьҭахьтәи аамҭазы (1994 инаркны 2022 шыҟәсазынза) хыҧхьазара рацәала амҽа-транспорттә хҭысҟәа ҟалеит 2015 шыҟәсазы – 220. Иаҳа ауаа рацәаҽны иҭахеит 2016 шыҟәсазы – 80-ҽык. Еиуеиҧшым ахәрақәа роуит иаҳа ирацәаҽны 2019 ш. азы – 332.

2022 шыҟәсазтәи адырраҭарақәа рыла, Аҧсны ашәҟәы иҭаҽын амҽа-транспорттә хҭысҟәа 214, иҭахеит 64-ҽык, еиуеиҧшым ахәрақәа роуит 296-ҽык. Ииаидкыланы Аҧсны ахьынзаназаазо ашәҟәы иҭагалоуп 70 430 автотранспорттә хархәагақәа.

АПСНЫМЕДИА
Ареспубликатә ҳәынҵқарратә усҳәарҭа «Аҧснымедиа»
gazeta-apsny.info
apsnygazeta@mail.ru
аҭел: +7 (840) 226-15-75 / 226-59-73
аҭызҭыҧ: Аҧсны, Аҟәа ақ., Ажәанба имҽа, 9
Аредактор хада инапынҵақәа назыгзо Борис ҚАҦЬИА
Агазеҭ адҵала иҽым астатиа ахә аредакциа иазшәазом.
Агазеҭ ахә – 20 маат.